په هېواد کې
د فقر ستونزه او مخنیوی یې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمریز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

پهٔ هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمریز

ایمیل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سریزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ۷

دویم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دریم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱- د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ۱۶

۲- کمونستي کودتا : ۱۶

۳- خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵- په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶- د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ۱۸

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ۱۹

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ۲۳

۷- اوسنی یرغل: ۲۵

۸- په حکومت کې درغلۍ او فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف- لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب- ۱۳۹۷ لمریز کال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ۱۳۹۸ لمریز کال: ۳۹
د- ۱۳۹۹ لمریز کال: ٤۱

دویم څپرکی ٤۳

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ٤۳

لومړی: ناوړه اغیزې: ٤۳
۱- د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ٤۳
۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ٤٥
۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه : ٤٦
دویم: ستونزې او ناخوالې ٤۷
۱- ناپوهي: ٤۷
۲- بیکاري: ٥۱
۳- ګدایګري (سوال کول): ٥۲
د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ٥٤
۴- ناروغي او مرضونه: ٥٦
۵- خپلمنځي جنګونه : ٥۹
۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰
۷-په نشه يي توکو روږدي کیدل: ٦۲
په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥
۸- نورو ته احتیاج: ۷۱

دریم څپرکی ۷۳

بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتيا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دويم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
دريم: يتيمان: ۸۵
۱– يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده: ۸۵
۲– د يتيم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د يتيم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابينايانو لپاره پروژې : ۹۷
خلورم څپر کی ۹۹
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهميت : ۱۰۰
۲– د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو ځمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه نيول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنيوی: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهڼې شالید: ۱۱۵
۷– د ناروا معاملاتو مخنيوی: ۱۲۰
۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲٤
۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷
پنځم څپرکی ۱۳۰
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز ۱۳۰
۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱
۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲
۳ – د زکات اهمیت : ۱۳۳
۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵
۵– د زکات مستحقین: ۱۳۸
۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱٤۲
۷– لازمو نوښتونو ته اړتیا: ۱٤۵
شپږم څپرکی ۱٤٦
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه ۱٤٦
۱ – شتمن وګړي: ۱٤٦
۲– عام ولس: ۱٤۹
۳ – حکومت: ۱۵۵
د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱۵٦
۴– خیریه موسسې او ټولنې: ۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!.......... ۱۶۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱۶۵
۵ – مصلح شخصيتونه: ۱۶۶
الف– د چارو واکو محاسبه کول: ۱۶۷
ب– په اسلام کې د يو مامور حيثيت: ۱۶۹
ج– د مامور وړتيا او امانتدري: ۱۷۰
د– د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱
اووم څپرکی ۱۷۳
په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول ۱۷۳
۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت : ۱۷۴
۲ – پر ته له عدالته يو نظام نه پايي: ۱۷۵
۳– پر ته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴– د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ –د ظلم او زياتي مخنيوی: ۱۸۶
۶– مسئوليت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف– د مسئوليت احساس: ۱۹۰
ب– د آخرت سزا راپه يادول: ۱۹۰
ج– د خائن لپاره بده بيلګه: ۱۹۱
د– د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ– د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و– ځان خادم او اجير ګڼل : ۱۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه: ۱۹٦

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ريښتينې مبارزه: ۱۹۸

ب- د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه: ۲۰٤

۱۰- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱- د نيکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین، وبعد، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) کله چې زه د هجرت په دِیار (پېښور) کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمةِ الایتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې وه- په استازیتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د عامو موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب او تعین کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپېریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پیدا شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمريز کې چې کله دغه ليکنه سرته ورسيده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځينې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بيوله او دفتر يې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمريز) د عقرب مياشت په لومړيو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کارته نو سيمه کې ميشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندويه کميټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځينو ورونو وړانديز دا وه چې بايد دغه ليکنه له بيا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د ليکنې په بيا کتنه مې پيل وکړ او د مطالعې په بهير کې يې په ځينو مطالبو کې د اضافاتو اړتيا وليدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کيدل يې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنيو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بيچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروسته مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنيو مبحثونو کې يې د حل لارې يا د ستونزې د مخنيوي چارې تر څېړنې لاندې نيول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل ياد شوي، نو د مخنيوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه او وضاحت شوی دی.

همدارازکه له يوه پلوه د دې څېړنې په بهير کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بيچاره ګۍ طبيعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولينو او چارواکو بې کفايتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په ليکنه کې پدې باندې تاکيد شوى چې د هېواد په بيا رغونې پروسه کې بايد لومړى د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړى د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو او عايداتو له پلوه ښه غني دى، خو داچې د کاري ورتيا لرونکو، رښتينو او امينو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دى ؛ نو ځکه له بيلابيلو ستونزو سره لاس په ګريوان دى، چې د هغې له جملې يوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا يو حقيقت دى چې الله تعالى څومره انسانان او مخلوقات پيدا کړي، د هغوى لپاره يې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچينې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وايي: بايد نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دى. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځينو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کيږي چې دا يو الهي مصيبت او هم ازمايښت وي، خو د دې دا معنى نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کيږي او يا د انسانانو د روزۍ وسايل لمنځه وړل کيږي.

که موږ دنړۍ زياترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچينې او زخيرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقيقت به راته زيات روښانه شي چې د موجوده نفوسو،بلکې د دې څو شمېره زيات نفوسو ته به يې طبيعي سرچينې کفايت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ يو ؟ معلومه خبره ده چې ځينې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفايي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د وړتيا لرونکې او مناسبې رهبرى، سمې ادارې او امينو لاسونو نشتوالى، يا لږوالى د دى لامل شوى چې دا ملت دې د فقر او نيسمنى په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له يوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنى په ډېروالي کې يو له بله سره سيالي اومسابقې کوي او د رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې وينا مصداق ګرځيدلي: ((**وَاللَّهِ لاَ الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** او قسم په الله دى چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، ليکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنيا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانيو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې يو له بله سيالي وکړې لکه هغوى چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوى يې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بيچارګان د لوږې له لاسه مړه کيږي، يا د لوږې او بيچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بيکاري، ګدايګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تيروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې يو سړى دى د ډېر خورى له امله مړ کيږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړيږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې يو زيات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجايزه شتمنيو په وسيله د ژوند لوړې کچې ته رسيدلي او د چارواکۍ، زورواکۍ، درغلۍ او خيانتونو له لارې يې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړوني ته ورنه کړ شي،د يرغل مخنيوى ونه شي، د بهرنيانو لاس پوځي ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورڅتیا لرونکي، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غوارم چې چې زمونږ دا څیړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د څلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلې، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غوارم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفي او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیځلي دین له نصوصو او ویناو دا جوته کیږي چې: فقر یوطبیعي مصیبت او انسان ته ورپیښه ستونزه ده چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نیسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کیږي په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)). [2] ته یې نیسمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)) [3] نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بیشکه چې هغه ښښونکی دی پرتاسې به پرلپسې اوربښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شیبه
[2]. الضحی ٢.
[3]- نوح ١٠-١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اولادونو)، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، ليکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تيري، او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه چې په لاندې کرښو کې يې ځرګندونه او څيړنه شوې ده.

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نيسمني د انسان لپاره يو ازماېښت او ستونزه ده، او په ځيني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ، او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او يو شمېر هېوادوال يې له نيسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

١ -زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بيلابيلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځينو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

٢ - وچکالي: زمونږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی او د انقلاب پدې څلورو لسيزو کې يې هم څو ځلې ځپلی اوهېواد والو ته يې ډېر ځاني او

---

[٤]- مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته یې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیدا کیدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستئ او فقر له طبیعي لاملونو څخه دي.

د دې طبیعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنیوی لپاره باید کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبیعي ناخوالې او مصیبتونه په زیاترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کیږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله علیه وسلم) په ویناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾))[5] او موږ هیڅ یوې سیمې ته پیغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسیدونکي مو په سختیو (لکه فقر) او تکلیفونو (لکه ناروغیو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ایمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[6] یقینا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د میوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[5]. الاعراف ۹۴
[6]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالى فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ۝)).[٧] پس منتظر اوسه (اى محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګى ښكاره كړي ، پداسى حال كې چې هغوى به پټ كړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير كې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((كله چې قريشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دښمنۍ كې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وكړه چې الله تعالى دې پر هغوى باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچكالي راوړي ، نو همداسى وشول قريش دومره لوږې او تكليف را واخيستل چې هډوكي او مردارې يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې كتل، نو لوګى به يې په نظر راته، لكه څرنګه چې الله تعالى پدې وينا كې ذكر كړي دي)).[٨]

د حديثو په روايتونو كې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر وركړ شوى:

په يو روايت كې داسې ذكر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[٩] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دى هغه وايي:((په هيڅ يو قوم كې خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوى په زړونو كې وېره اچولې شي، په هيڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[٨]- وګوره: تفسير ابن كثير ۴ / ۱۴۹، چاپ: مكتبه حقانيه.

[٩]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو قوم کې زنا نه ده خپرېږي مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هیڅ یو قوم په پیمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وینه تویدنه زیاته شي، او هیڅ یو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

یو بل روایت پدی مفهوم دی چې:((کله په یو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغیو وازمایل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمایل شوي، او کله چې خلک په تله او پیمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تیري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هیڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکیت) کی دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پریکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ یو مهم لامل بلل کیږي، او داسې یو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځینې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نیکانو خلکو لپاره به یو ازمایښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

---

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله چې د موٌمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله، نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي))[11]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنيز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګې ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي، همدارنګه له الله تعالی نه ښښنه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ().**[12]ما (نوح عليه السلام) وويل (خپل قوم ته): له خپل رب نه ښښنه وغواړئ، بيشکه چې هغه خورا ډېر ښښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه ورښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پيدا کړي، او ستاسې لپاره به وياله وبهوي.

---

[11] -- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[12] . نوح ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجيانو تيرى، او يرغل دى، په ځانګړې توګه د روسانو يرغل او تيرى کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دين او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسيالستۍ او بې دينۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژيم ته پايښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څير روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پرديو خاصتًا ځينې ګاونډيو زمونږ د هېواد د کمزورتيا چې پکې اقتصادي کمزورتيا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امريکا او ناټو په مشرۍ بريد او يرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختيا او پياوړتيا کې مهم خنډ دى؟

پدې ځاى کې يوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنيانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولين څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څير روښانه دى، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځينې بچيان ؤ چې پرديو ته يې د يرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړى بايد همدغه خاين او غدار وګړي ملامت کړى شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړى خلقيانو او پرچميانو غداري کړې، همدوى ؤ چې د روسانو پر مټ باندې يې کودتا وکړه او د هغوى يرغل لپاره پول وګرځيدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخيزه جنايتونه وکړل، د اقتصادي جنايت په برخه کې هغوى مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرۍ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګريز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زمونږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې ؤ؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زمونږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې، لیکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولویدل او بیا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ، نو زمونږ له هېواده یې زیات نفت او ګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفیه کیدل او له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زمونږ له زخایرو به پر مونږ باندې پلورل کیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقیم یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیري د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو

---

[۱۳] وګوره: جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ويجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشينونه راوړي ؤ په بدل کې يې د دې هېواد طبيعي موارد لکه: معدنونه، طبيعي ګاز او داسې نور په زيات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او يوړل .

د ځينو څېړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژيم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زيږديز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټيزو سرچينو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ ځخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سيمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ ځخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پيداوار او وسايلو ويجاړيدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پيداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانايي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قير شوو) لويو سرکونو خرابيدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابياری د سيستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قريه جاتو او کورونو ورانول او برباد ول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو ښارويو (غوايان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنيو ښارويو (وزو او ميږو) تلف کيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیايي مرکزونو ړنګېدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګېدل.

۱۴ - ۵۰٪ د بریښنا د لیږد (انتقال) د تاروانو پرې کېدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

۱۲ - ۵۰٪ د ولسي پیداوار کموالی.[۱۴]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د یو نیم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سیلاب جوړ او پوځي یرغل وکړ او ببرک کارمل یې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور مابنام د افغانستان په تاریخ کې هغه کرغیړن مابنام دی چې هیڅکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي یرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په یاده موده کې دوه میلونه افغانان شهیدان او په همدومره شمیر ئې معیوب او یتیمان کړل ، ترلسو میلونو زیات افغانان یې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کلیو او کورونو پرېښودلو ته اړ کړل.

---

۱۴ - وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هکله د مسئولیت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفایتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

١- د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدېده له کمونستیي کرغیړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د تیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

٢- کمونستي کودتا:

په کال ١٣٥٧ المریز د ثور د میاشتې په ٧ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سردارداود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړې کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نیټه (کال ١٣٥٨ المریز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوئ د روسانو مستقیم یرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیری د افغان مسلمان ولس د دین، هېواد او هویت لمنځه وړنې په موخه پیل کیدل، د افغانستان په تاریخ کې یوه لویه پیښه وه چې د الله تعالی په مرسته او د سپیڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر اوبې وزلئ د مخنیوي او د اقتصادي پرمختګ په میدان کې د د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل.

دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځې جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمریز د ثور په اتمه مجاهدین کابل ته رانوتل، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه. هغه مهال د دې تمه کیده چې هېوادوال به له هوسایې، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هیلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر، ګوندونه او بانډونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵- د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپيڅلي مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، او هلته د هجرت په ديار کې د مهاجرينو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخيانتونه وشول.د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټېلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو، کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي وه، د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئوليت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلۍ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو او ستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[١٥] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په ديناکې ځانونه خلاص کړي ۰، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق ورو ګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[١٥]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې یې مصرف کړي.

د خیانت د بدوالي په هلکه الله تعالی فرمایي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[16] پیغمبر هیڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قیامت په ورځ به یې راوړي او بیا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هیڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آیت کریمه کې دغسې وعید د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنیمت او یا بیت المال څخه یې لږ څه غلاء کړي وي او یا ډېر.

له ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی هغه وایي: ((یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کې ودرید او د خیانت په باره کې یې خبرې اترې وکړې، خیانت یې ډېره لویه او بده گناه وګڼله تر دې یې وفرمایل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې اوښ وي او هغه بړیږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وایم: تا ته هیڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنیا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې آس وي او هغه خنیږي. هغه سړی به ما ته وایي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وایم زه هیڅ واک او اختیار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې یې ګډه(یا چیلئ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وایي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وایم زه هیڅ ډول اختیار نه لرم په دنیا کې مې د الله حکمونه درته بیان کړي و.

[16]. آل عمران۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او پر څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځيږي به، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي پر څټ باندې يې سره زر او سپين زر (يا بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[۱۷]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری ځای ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيدا او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک

---

۱۷. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: داسې هیڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس یې په لاس کی دی یقینا هغه څادر چې د خیبر په ورځ یې د غنیمت له تقسیم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وینا اوریدو سره خلک ووېریدل، یو سړي د بوټ (یا موزې) یو مزی یا دوه مزي راوړل، وې ویل: دا مې د خیبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا د اور یو مزی او یا دوه مزي دي.[18]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حدیث کې د غنیمت په مال کې د خیانت کولو زیات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لویه ګناه ده او کوونکی یې د اور مستحق ګرځي. همدا راز که غلا شوی څیز لږ وي او یا ډېر وي دغسې وعید ورباندې مرتب کیږي.[19]

شهید عبدالله عزام رحمه الله د دې حدیث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقیب سره وايي: (کله چې یو څوک د غنیمت له ویش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخلیږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې یوه او دوه دوه یتیمانو کونډو او د مجاهدینو میرمنو ته راټولیږي چې پرې خپلې ملاګانې نیغې وساتي او د ژوند له نا آرامیو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدینو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدینو په مالونو کې مو له بې ځایه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. یا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې!)[20]

---

[18]. متفق علیه

[19].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمیة بیروت

[20]. وګوره: في الجهاد آداب واحکام، شهید عبد الله عزام، ص ٦٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیاکې د خیانت اغیزه :

په دنیاکې دخیانت پایله او اثر دادی چې کله په یو قوم کې دا کړنلاره پیداشي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هیڅ یو قوم کی خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هیڅ یو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، یو قوم په پیمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وینه تویدنه خپره شي او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲] - که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځینې سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول
۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [٢٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو – چې شمېر یې دولس ؤ- ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[٢٥] بیشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیایي وویل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

---

٢٤. المعجم الاوسط للطبراني

٢٥- الأعراف١٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷– اوسنی یرغل:

باید وویل شي چې د لومړي یرغل (روسي ښکیلاک) په څیر دا اوسنی یرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلۍ، بربادئ لامل وګرځید.

د روسي لښکرو لس کلن یرغل په میلیونونو افغانان شهیدان کړل او هیواد یې په بشپړه کنډواله بدل کړ او یو تعلیمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له یوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زیاتره وتلی او د کار خلک له کمونیزم او روسی یرغل سره د مقابلی په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پایله کښې امریکایي یرغل ته لاره جوړه شوه او امریکایانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي ؤ،

د روسي یرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امریکایي یرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهیر تغیر ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امریکایي یرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته ځرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البدایة والنهایة،ابن کثیر ۲۲۵/۹ (المکتبة الشاملة).

۲۷. وګوره: د جدي شپېړمه د میزان د پنځلسمې په سیوري کې! | اصلاح انلاین
https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸– په حکومت کې درغلي او فساد:

ایا د امریکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعیت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امریکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له یوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د یرغل په لومړي موده کې یو څه ښه شو، نو له بله پلوه بیا له بدو بدتر وګرځید؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد یې د جنګ او یرغل له لارې ونیوه او دا طبیعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځاني تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وویل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ایا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعیت ښه نه کړ کړ او ایا کوم مثبت بدلون یې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب یې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنیانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زیاته برخه په یو نامه او بل نامه واخیسته.

دویم داچې دا مرستې د داسې یو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلي، فساد او خیانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعیت او حققیت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې:

په ۱۳۹۳ لمریز کال، د زمري میاشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بیا رغونې په برخه کې د امریکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته یوازې د امریکا د متحده ایالاتو لخوا له

[۲۸]. د ۲۰۱۴ زیږدیز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) ملیارده ډالرو نه زیاتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پیسو د تورم (انفلاسیون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دویمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[۲۹]

خیړونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت کې مصرف، او (۶، ۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[۳۰]

په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرئ) ښه فرصت دی چې په افغانستان

---

[۲۹]. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

[۳۰]. بي بي سي پښتو (۱۳۹۳/۵/۱۰ لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمي وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر - چې په بهرنیو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ایالتونو له نومبدو څواکمنو کسانو سره د

[31]. تلویزون یک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې یو هم په‌لوېدیځو هېوادونو کې د نشه‌یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له امله سیګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ربښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت‌نا وخته راسپړي.

په یاد شوي راپور کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[۳۲]

د امریکایې سرچینو د یوه راپور له مخې (د جدي ۲۷مه، کال ۱۳۹۷ لمریز (۱۷/ ۱/ ۲۰۱۹م پورې د افغانستان د بیا رغونې په خاطر د امریکا متحده آیالتونو ۱۳۲ ملیارده ډالر ورکړي دي.[۳۳] دا مبلغ چې دعوه یې کیږي غیر نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزیرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

۳۲. بي بي سي پشتو، نیټه: ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

۳۳. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction، ۲۰۰۱- "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ۲۰۱۹" United States Naval Academy، Annapolis, Maryland ۲۰۱۹، January ۱۷,

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ايالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) ملیارده ډالر تخصيص او مصرف کړي دي.[۳٤]

په لنډه توګه ويلای شو چې او سني حکومت ته د امریکا متحده آیالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بيلابيلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتياو لپاره کومې پيسې ورکړ شوي دي هغه د تريلونو په اندازه سره وې، ليکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتيجه هم ونه ليدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستي دواء شوې..

د فساد انديښني او ښکاره بيلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پيل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغليو لپاره ډېرې ښکاره بيلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه يې تازه دم[۳۵] د کورونا په بوديجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشين آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولايتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په يوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانيو ترمنځ دي. خلک شکايت کوي چې د يوې اونۍ په تېرېدو سره يې د کورونا د ټېسټ پايلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکايتونو کمېسيون هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نيوکه کوي او وايي چې د يادو پيسو په مصرف کې فساد کيږي.

د شکايتونو اوربدو کمېسيون هم په ولايتونو کې له کورونا سره د

---

۳٤. وګوره: الجزيرة، تمويل حروب أميركا بالخارج.. أرقام فلكية ونتائج غير محسومة، ۲۰۱۸/۱۲/٤

۳۵. دتير کال ۱۳۸۹ل، په وروستيو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړيو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولایتونو کې د يادو پیسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسیون مشر وايي، په ولایتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کیږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پیسو کې چې د حکومت له خوا ولایتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کیږي، ورته اسناد او لیستونه له نورو ولایتونو هم خپریږي چې ځینې جنسونه په ډېرو لوړو بیو اخیستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې يو شمیر غړي هم په ولایتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولایتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کیږي. د دغه جرګې يو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا يو میلیارد ډالر نقدي مرستې وشوې خو اوس حکومت له نړیوالو پور هم اخلي، نو په دغو پیسو کې فساد کیږي او په وینا يې، د کابل ښاروالۍ له مالیې وزارت څخه دوه میلیوونه ډالر اخلي او په بدل کې يې ۲۵ زره کورنیو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره يې يوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تمامیږي،څه کم يو میلیارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعدیل هم غوښتی او اوس له نړیوالو پور هم اخلي، نو دا پیسې چیرته ځي..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهیر کې پاکستان ته د ۳۲ وینټیلاټورونو قاچاق کیدل د حکومت لپاره يو ستره د رسوايي قضیه او دولت کې د فساد شتون لپاره يوه زياته روښانه بیلګ ده. د چنګاښ په دويمه نیټه (۱۳۹۹المریز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

[36] وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت یې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر هڅه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې یې په منځنۍ کچه ټولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بېرته له «قاچاق کوونکو» وپیري او د افغانستان حکومت ته یې وسپاري.

پژواک هغه غړونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لارې مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غړونه ښیي چې یو تن وایي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وایي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا یې لګېږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس یې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به یې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلۍ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

---

[۳۷]. وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځينو اقتصاد پوهانو د نظر او شننې له مخې:اوسني سياسي او اقتصادي وضعيت ته په کتو ياد قرض له آی ایم ایف څخه اخيستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:ا- د نا امنۍ له وجهې ۲- سياسي ثبات نشتون. ۳- په دولت کې د فساد شتون.
۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) بايد په عايداتي منابعو کې په مصرف ورسيږي څو بيرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تاديه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه يو چې داسې سرمايه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بيرته ترې ياد مبلغ ترلاسه کړو.
د ۱۳۹۸ هـ ش کال د ماليې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ۸.۲۶۵ ميليارده افغانيو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې (International Monetary Fund) IMF، Asian Development Bank (ADB)، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC)، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړيوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځينو يې د سود په ورکړې مجبور او مکلف يو.
دولت په ۱۳۹۸ م کال کې ۱.۱ ميليارده افغانيو په اندازه د قرض قسطونه تاديه کړي او ۹.۴۲ ميليونو په اندازه يې سوديا هم ربحه تاديه کړې. که چيرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخيستلو زيان نسبت ګټې ته زيات دی. له آي ايم ايف څخه پور اخيستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سياسي ثبات، امنيت، عدالت، شفافيت او د سرمايه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعيت کې پور واخيستل شي نو د يو څو مشخصو کړيو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويشل شي او هيڅ کومه بله نتيجه به پرې مرتبه نشي او دا به د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفيرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی يې د فساد ضد هڅو پيکه کيدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د يوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بيا بيا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د يوناما راپور او د سفيرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پخوالي پايلې د سولې را روان بهير او په جينوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زيان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ويلي يې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غواړي چې پر يوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتيا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټيزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانيا او اروپايي ټولنې په پراويزه مشرۍ د يوناما،ډنمارک، جرمني،جاپان،امريکا ،استراليا ،کاناډا ،ايټاليا ، ناروې، نړيوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانيا او اروپايي ټولنې د استازوليو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پخوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زيان اړوونکی بللی.

[۳۸]. وګوره: له IMF څخه پور اخيستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاين

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره میاشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازۍ دفتر یا یوناما په خپل تازه راپور کې ویلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټیزو جوړښتونو رامنځته کېدل بیا بیا ځنډېدلي او په تېره بیا د فساد د لویو مواردو په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون یې اندېښنه ښودلې وه.[39]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف- لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶زېږدیز پورې[40] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غني په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړی وږی ویده کېږي.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[39]. وګوره: د' فساد ضد سفیران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پخه بولي...
https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-٥٣٣٥٩٠٧٦

[40].وګوره: د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲ز کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروي. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټیټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی :سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپیسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر.

لوېدیځ :بادغیس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا، پکتیا، خوست. ختیځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، ډایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

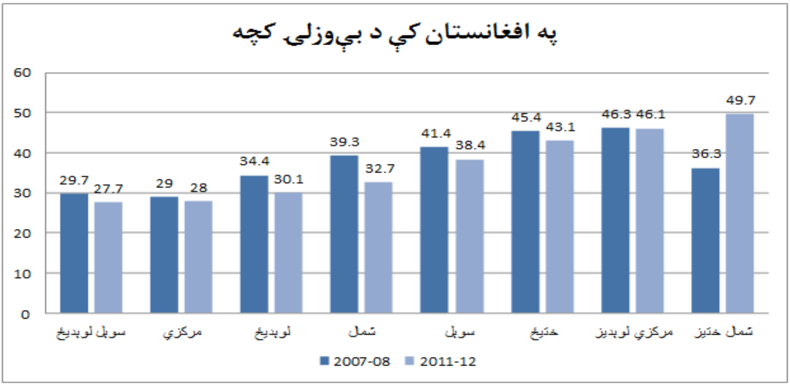

شېرېم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولایت	د بېوزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعيت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعيت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمينې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غريبو کورنيو ماشومانو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه يې بې‌سواده دي. او د هغو غريبو کورنيو اولادونو چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، يوازې ۱.۷ سلنه يې ابتدايي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بې‌وزله او غريب پاړکي کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نويو زېږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ يې له زېږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذايي مصؤنيت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده‌کړو له زياتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمريز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمريز) د غوائي په مياشت کې د يو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زياتوالی د شرم وړ وباله. ده وويل چې هېواد کې د بې‌وزلۍ کچې زياتوالی لامل شوی چې ټيکاو رامنځته نه شي. دې وړاندې ويلي و: «کله چې بې‌وزلي له پنځوس سلنې زياته شي، ټولنه به څنګه ټيکاو ته ورسيږي؟ فقر د ټيکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غويي مياشت په ۱۶ مه نيټه د احصايې ادارې افغانستان کې د بې‌وزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پايلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تير کال (۱۳۹۶ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د څېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانيو لږ عايد ولري ژوند يې د بې وزلې له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا څېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زيات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستيو کې ويلي وو چې ۳ ميليونه هېوادوالو ته به کار پيدا کوي، خو بيا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې يې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځينې بې وزله کورنۍ وايي د ملي يووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته يې اقتصادي حالت خراب شوی.[٤١]

ج– ۱۳۹۸ لمريز کال:

د چنګابښ په۳۰مه، کال ۱۳۹۸ لمريز (۲۰۱۹ /۷/۲۱) د نړيوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ۲۰۱۸ ز کال کې په اقتصادي پاليسيو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلي لاپسې زياته شي او د ژوند شرايط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمياشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سياسي وضعيت ګډې اغېزې، چې له کبله يې افغانستان په سويلي اسيا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاګه کوي.

په افغانستان کې د نړيوال بانک رييس هينري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربيره ډېربدونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلي مبهم سياسي وضعيت او په امنيتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننګونې سره مخ

---

[٤١]. طلوع نيوز ، ۱۸ غوايي، کال ۱۳۹۷ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جتکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جتکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وايي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړۍ وال بانک د کال (۱۳۹۸لمریز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنګاښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بې‌ثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوسمهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بې‌ثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بې‌کاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټیټېدو ته ځير شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل يې ځانګړو شرايطو ته اړتيا لري.

ښاغلي کرالى وويل: "دولت بايد ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېريال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو مياشتو کې د اداري فساد او کمو شويو مالي منابعو د خراب مديريت مخنيوى وکړي. نړيواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقويې په برخه کې يو حياتي نقش لوبولاى شي، هغه داسې چې د امنيت او پراختيايي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او يقيني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سياسي جوړجاړى به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسى په امنيتي حالاتو کې له پايدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېداى شي.

ښاغلي کرالى زياته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به يوازې هغه وخت شونې وي چې امنيت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوى ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسيزو کې يې د پياوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي".[۴۲]

د– ۱۳۹۹ لمريز کال:

د تير کال (۱۳۹۸) په وروستيو او د سږ کال (۱۳۹۹لمريز) په لومړيو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځينې نورو هېوادونو په څير د کورونا (کويد ۱۹) وبائي

[۴۲]. نړيوال بانک: د افغانستان اقتصادى وده له جدى ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR:: ۲۰۱۹/۰۷/۲۱ › https://www.worldbank.org › press-release

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هيوادوالو پدې ناروغۍ اخته کيدل، دحکومت لخوا په بيلابيلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلي ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.[۴۳] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي.[۴۴]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان ثروته پريږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[۴۵]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلئ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

---

۴۳. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

۴۴. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

۴۵. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دی، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندی منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشی خپل او ج ته رسيدلی وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي. دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)).[٤٦]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

---

[٤٦] - وګوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ١٥ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

٢٠- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (١۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه خپریدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان یې کامیاب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تیري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي موسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي[۴۸] او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه مومن هوډمن افغانان متې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او فریضه تر سره کړي..

[۴۷]. صحیح ابن خزیمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ لیکنه (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او مخنیوی یې) کې یو څه تفصیلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسیحي محرف دین ته د بلنې په وسایلو کې یو هم غریبو او بیچاره وګړو ته د معیشیت وسایل برابرول او یا مادیات ورکول دي، نو باید چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نیوي ته زیاته پاملرنه وکړي چې د فقر او یا لوږې له مصیبتونو سره لاس په ګریوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقیدې د اسلامي دین د حقانیت او د نورو دینونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د یوې د عامې بیدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه:

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته یې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[۴۹]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[۵۰] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وایي او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[۵۱]

---

[۴۹]. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدین

[۵۰]. متفق علیه

[۵۱]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض او پور ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ یو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینځه یې ورته راغله خبر یې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلویښت مسئلې وویستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).
دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي.
رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي: ((**لا يَقْضِي الْقاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[52]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي.[53]
پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغیزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بیلابیلې اغیزې لري، همداراز د غه پدیده د بیلابیلو ناخوالو او ستونزو زیږوونکې ده. په راتلونکې موضوع کې زموږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څیړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[52]. متفق علیه

[53]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې: ناپوهي ، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پردیسي او هېواد پریښودنه، او نورو ته احتیاج دی، چې وضاحت او څرګندونه یې پدې توګه ده:

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځې ړنګ شول. او هغه کوم ښونځې چې د کمونستانو په وخت کی موجود وه، ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پریښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته یې زیات تاوانونه ورسیدل.

د روسانو او کمونستانو د یرغل له امله چې زموږ ولس له بیلابیلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې دځینو احصائیو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسیدلې وه،چې لدې امله زمونږ هېواد په تعلیم او فرهنګ کې له ډېرو غریبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کيده.[٥٤]

که له يوه پلوه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېريال په هغو شرائطو کی چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طريقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستنيدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو د دې کار مخنيوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلی خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو، لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵المريز د سنبلې مياشت په ۱۵مه

---

[٥٤]. وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنك محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیته د یونسکو د سازمان په یو راپور کې ویل شوي ؤ: ((لږ تر لږه یوولس میلیونه افغانان چې عمرونه یې له ۱۵ کالو لوړ دي د بیسوادۍ له کبله زوریږي، د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته دي ځلور دیرش سلنه چې اتلس سلنه یې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمریز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وویل شول چې لس میلیونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د یو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې یو میلیون زیاتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه یاده کړې وه.[۵۵]

په کال (۱۳۹۸لمریز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړیوالې ورځې 'سپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته باید په خپله ژبه د سواد زده کړې زمینه برابره شي. دغه نړېوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړیوالو مرسته کوونکو ته یو فرصت وګڼله چې په وینا یې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وویل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس میلیونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي .

د پوهنې وزارت وايي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره یې د سواد زده کړې او سنۍ عملي کېدونکې پالیسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار یې له لوړو افغان چارواکو او بهرنیو موسسو سره لیدنې، کتنې هم پیل کړي او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړي دي .

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ میلادي کاله پورې به په

---

[۵۵]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړ وي، خو اوس چې ۲۰۲۰ میلادي کال ته چې یوازې څلور میاشتې وخت پاتې د دغه وزارت چاروکې مني چې تاکلي موخې ته نه دي رسېدلي خو په وینا یې د لوستو وګړو کچه یې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال یو ځل بیا د یاد وزارت د سواد زده کړې معینت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس میلیونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به یې د لیک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وینا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر یې لوړ وي د سواد زده کړې معینت ورته د لوړو زده کړو زمینه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمریز کال د یو راپور له مخې د پوهنې وزارت د یو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په چټکۍ سره د نفوس زیاتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس میلیونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاریه اووه میلیونه نور هم ور زیات شوي ؤ.[٥٦]

---

[٥٦]. د سواد نړیواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو- بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ -(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بيکاري:

بيکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولوېږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري او ددې په وسيله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بوديجوي کسر سره مخامخ کيږی بيا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او يا هم له نړيوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړيوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرايط لري.[57]

---

[57]. ټول افغان،درې نی د ۱۳۹۲ لمريز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بيکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکريا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړتیا لرونکي وګړي له کارونو او وظیفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کېږي، همداراز ځیني هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، او یا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعلیم یافته شخص دې په دولت کې پر وظیفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لارښوونو په رڼا کې خلک باید دحکومتي وظیفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه یو مسئولیت دی او سبا د قیامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کیږي. بلکې په ټولنه کې باید د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانۍ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري، ځوانان، ماشومان، معیوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدایګري کوي. یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وايي، ځینې یې ځانونه داسې ښیې چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کی د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیدا کولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له ستختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَىُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَىُ)).[58] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[59] څوك چې له خلکو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت کې دا د اور يوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه يې ده چې ډېره غواړي او که لږه .

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [60] له تاسې به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کې څه نه لرې ؟ هغه وويل د خره يوه کټه شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه ! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله علیه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي ؟نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه

[59] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

[60] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته یې راوړه . . نو چې کله یې ترخځ راوسته ورته یې وفرمایل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه یې او باید چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بیا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه یې لاس ته راوړي و چې په ځینو یې جامې واخستې او په ځینو خواړه.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قیامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دریو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هیڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر یې مال لګولی وي اوبل هغه څوک چې د وینې او قتل په بدل کې دیت ورباندې لازم شوی وي او هغه یې له پوره کولو نه بې وسې وي .[٦١]

علامه یوسف قرضاوي صاحب وایي: په پورتني حدیث کی مونږ ګورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم هغه سړي ته له زکات یا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حدیث شریف د بیکارئ د منځه وړلو پداسې یو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پیړیو وپېژاند.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم گدایګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه یې یوازې د ګدایګرئ نه د منع کیدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزې د حل طریقه یې ورته وښوده او هغه مشکل یې ورته په کامیابه طریقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه یې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسایل -

---

[٦١] - حدیث په: (سنن أبي داود ، کتاب الزکاة، باب ٢٥) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له گدايگرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري .

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کیږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو گيډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅاوه چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار آله يې ورته په گوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې وربا ندې پوره کيږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او يايې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايې.[٦٢]

نو د گدايگرې د مخنيوي په ميدان کې دا هم اړينه ده چې اړونده گدايگرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارگانونو له لورې د هغوی د وضعيت برابر کارونه مهيه کړل شي، ترڅو يو له يوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوايې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته گټه ورسوي.

همدارنگه د گدايگرو او فقيرو وگړو د پالنې او تعليم لپاره ځانگړې تعليمي پروژې په کار واچول شي..

۴– ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو گټو او پر موږ باندې تپل شوو جنگونو له د ژوند د نورو برخو په څير پر صحت او

۳۰- وگوره: فقه الزکات، د يوسف القرضاوي ۲/۸۹۴- ۸۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتیا باندې هم ناوړه اغیزې پرېباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څیر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې په پروسې پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زمونږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو ښځه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغيو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کيږي دا هم د ځانګړې انديښنې وړ خبر دی.[٦٣]

د يوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړينه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتيا د نړيوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتيا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولايتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښيي چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړينه د غير ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مرګونه يې بيا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[٦٤]

د کال ۱۳۹۸لمريز په وروستيو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کويد ۱۹)[٦٥] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنيوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[٦٣]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan

[٦٤]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمريز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[٦٥]. د کرونا يا کويد ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زېږديز کال په وروستيو کې د چين هېواد په اوهان ښار کې پيدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنيوي او درملنې لپاره کومې پيسې او وسايل راغلي ؤ،دا هر څه د خاينو وګړو د خيانت ښکار وګرځيدل. بلکې د ځينو شنونکو په اند دکرونا ويرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[٦٦]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيداکړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو کړو وړو پښيمانتيا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

[٦٦]. وګوره: راديو آزادي، ثور ۰۱, ۱۳۹۹،

او وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱٤/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸٦٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فيصله کوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

٦- پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزي موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې يادو دواړو ګاونډيو هېوادونو ته زموږ د ولس يو زيات شمېر وطنوال ځانګړې اړتيا لري، او هلته د ورتللو لپاره بيلابيل ستونزي او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ايران ته نن ټکی اسی‌ا (شنبه، ١٣ دغوايي په ١٣ مه، ١٣٩٩ل): د ايران سرحدي پوليسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سيند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سيمې له لارې ايران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له يادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په يزد ولايت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پوليسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو ټپي کيدل يا سوځيدل دا هم يوه خورا زياته بوګنونکی پيښه ده.[٦٨]

حقيقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسيله يې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسايي ورسيږي. دا په بې شمېره پيسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ايا نه شو کيدای د يو معقول او ګټور پلان له مخې يې په ايران او

---

[٦٧]. وګوره: د **ايران** سرحدي پوليسو **٥٠ افغان** کارګران **په سيند** لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: **ايران کې** د سوځېدلي افغان فرياد؛ "لږ اوبه راوړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرین په خپل هېواد کې میشته کړي وای؟
اصلا موږ له خواخوږو او وړتیا لرونکو چارواکو څخه بې برخه یو، هغه چارواکي چې د رعیت په وړاندې د خپل مسئولیت احساس وکړي، او خپل ماموریت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادئ په فکر کې شي، د رعیت د آبادۍ لپاره هلې ځلې کوي..

کله چې په ۱۳۹۵ لمریز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړې شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار وګرځیدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیردارۍ کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارئ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..!

پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځایه زیات دوو رقیبو ګاونډیو هېواد ونو (ایران او پاکستان) ته زیاته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یوکپ مړۍ پکې پیداکړي او هغه وګړي چې غربي او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځيني يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کېدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کېدو حقيقت خو له هيڅا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته کړی، څو د نورو ستونزو د مخنيوي سربېره د مهاجرينو بيرته راستنيدو او په هېواد کې يې ميشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پای ټکی کېږدي!

٧–په نشه يي توکو روږدي کېدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پايتخت دی- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کېږي چې لويه بهانه يې بيکاري او غريبي ده، او يا هغه ځوانان چې د سياسي يا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسايه او يا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي ؤ. چې اوس يې زياتره بېرته له بهرنيو هېوادونو په زور يا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زياته برخه يې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړين توکي. نه د افغان حکومت او نړيوالې ټولنې له لوري د دوی ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه يي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په ميليونونو ډالره لګول کېږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه يي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه يي توکو د روږدو کسانو شمېر زياتېږي. وروستي راپورونه ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لویانو تر څنګ په دغه ناوړه پدیده ماشومان او مېرمنې هم روږدې شوې دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه یې توکو باندې د بندیانو اخته کېدل، او هغوی ته نشه یې توکې په آسانۍ باندې رسېدل داسې یوه پدیده چې سل په سلو کې یې حکومتي اړونده چاروکي مسوول ګڼل کېږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکایتونو اورېدو کمیسون د افغانستان د زندانونو مشر د یو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړۍ نیوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځایونو بدل شوې دي.

د مشرانو جرګې د شکایتونو اورېدو د کمیسیون مرستیال وویل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولوېږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړېږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه یوازې دا چې روزل کېږي نه، بلکې ډېری یې پر نشو روږدي کېږي..[٧٠]

یو شمېر خلک وایي له یوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو یو روزنځی هم دی چې زندانیان په کې د نشیي توکیو او نورو ناوړو بوختیاوو څخه ژغورل کېږي. خو د افغانستان په څرخي پله زندان کې حالت بل راز دی. نه یوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږدیتوبه نه ژغورل کېږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانیان هم په کې په هیروینو، اپینو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. وګوره: په نشه یي توکو روږدي ماشومان ډېر شوي pashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بندیان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د کابل د څرخي پله زندان روغتیایي څانگې ته ورغلیو یو شمېر روږد زندانیانو و ویل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه یوۀ تن داسې وویل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشیي توکیو ډک دی په کیلو کیلو موندل کیږي څومره دې چې په کار وي پیدا کیږي، خو چې پیسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هیروینو روږدی شوی یم،دا نشیي توکي ملاقاتیان او پولیس راوړي ، که خپله پولیس په کې ښکیل نه وي، څوک یې راوړي، اوه تړلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پیسې ورکړي د نشیي توکیو ډکه لارۍ هم رالیږدولای شې".د څرخي پله په روغتیایي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکټر چې د خپل نوم له خپرولو یې ډډه کوله ومنله چې لږ شمیر روږدي کسان له بهر چاپیریاله روږدي رالیږدیدلي او ډیر شمیر په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې په کال (۱۳۹۷المریز د غوایي په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیدلې دی. او په یو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی ؤ - د نوموړي وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه داده چې ځینې معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وگوره: BBC Pashto - افغانستان - په څرخي پله زندان کې نشیي توکي...

[72]. ازادي راديو جدي ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پيله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتيجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځينې راپورونو پر اساس ويل کيږي چې له هغه راهسې چې دامريکا په مشرۍ بهرنيو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړي ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او توليد زيات شوی دی. سره لدې چې په تيرو کلونو کښې دنشه ايزو موادو د جرړې د ايستلو لپاره زياتې ژمنې شوی وې او پر افغانستان باندې د بريد پر مهال د امريکا يو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ايزو موادو توليد له مينځه يوسي، خو څرنګه چې دامريکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختميدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ايزو موادو توليد څو برابره زيات او لا په زياتيدو دی..[٧٣]

پدې ځای کې د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دا لاندې وړانديزونه د پام وړ ګڼو:

١. د الله تعالی د رضاء لپاره او د د ينې وجيبې او مسئوليت له مخې بايد چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنيوي کې هلې ځلې وکړي.

د ايمانې وجدان او احساس له مخې يو مسلما بايد پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه يومسلمان يوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانيت د لارښوونې او هوساينې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

موږ د داسې يو پيغمبر صلی الله عليه وسلم امتيان يو چې الله تعالی د ټولو عالمينو لپاره رحمت راليږلی او پر لارښوونو کې يې يوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ويبپاڼه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانيت نه بلکې پر حيوانيت باندې هم د رحم کولو تاکيد شوې دی. نو مسلمان ته د هغه په پيروۍ کې دا مسئوليت هم سپارل شوې چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پيغام ولري.

ايا دا به مناسبه وي چې يو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابيان، پوډريان او چرسيان) ګوري او د هغوی په وړاندې دې خپل مسئوليت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه يو مسلمان دې ځينې داسې د پوډرو معتادين ګوري چې له حيواناتو څخه هم زيات ذليله ګرځي او بيا دې ورته فکر من کيږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانيت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپيداکيږي، د داسې پريوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، يا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د شرعي قوانينو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنايتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه يې او مخدره موادو د استعمال، پير او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بنديز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوايرو له لارې د داسې جرايمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ايا زموږ حکومت به د ځينو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې يو اقدام وکړي چې له مخې يې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده ديني سرچينې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرۍ، ترويج او بيلابيلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلايلو په رڼا کې دې لاندې نتايجو ته رسيدلي دي:

الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛دا ځکه چې د دې توکو په ليږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سيمو کې ستر زيانونه او تاوانونه رامنځ ته کيږي.

ب. هغه څوک چې مخدره شيان ترويج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره يې مهيه کوي، يا يې راواردوي، يا يې ډالۍ کوي، که يو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او يا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کيږي. او که چيرې دا کار بيا هم تکرار کړي، د هغې تعزير او سزا زياتيږي او کيدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.

دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تماميږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترويجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخريب څخه کم نه دی چې له امله يې خلک لوټلی او وژلی شي.

د فقهې په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه بريد کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټمارۍ جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]

او دکتور دوهبه الزحيلي صاحب وايي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتيا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزير (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه يې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او يا حاکم يې ورته تجويز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوى إسلامية:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شیانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزیر کیدای شي وژنه هم وي، چې هغې ته سیاسي وژنه ویل کیږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعیت د وژنې موجب وي لکه داچې یو څوک په تکرار سره د نشه یې یا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت یې ګرځولی وي) یا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، یا د لواطت او یا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځینې معاصرو هغو مفتیانو لپاره دلیل دی کومو چې د داسې یو قانون مشروع ګرځولو وړاندیز کړی چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او یا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوی د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مزکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه کمې دي، نو باید چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د یو ځانګړې برنامې له لارې له یوه اړخه د روږدو د تداوي لپاره روغتونونه زیات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدې کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتیاد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوی د جسمي ظروفو

[٧٥]. وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحيلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..
۴- د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.
۵- د اسلامي سپيڅلي دين له مخې قانون د حاکم او رعيت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار يا د هغې په څښلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعيت عام وګړي د نشه يې او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کيږي، بايد چې چارواکي او يا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.
۶- د مخدره او نشه يې توکو پر ضد مبارزه کې بايد چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بنديزونه ولګول شي او د اسلامي سپيڅلي شريعت له مخې پر شرابيانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنيوی کې لازم پرمختګ وشي.
۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بنديزونه ولګول شي، د چرسو معتادينو ته هم د اسلامي شريعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبيق شي، همدرانګه چرسيانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ويستلو ته اړ شي او دهغوی له ځواک څخه دهېواد او ټولنې په ديني او دنياوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.
۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزيري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنيوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او يا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځينې مادو کې پر اسلامي شريعت باندې د عمل او دهغې د پلې کيدو ژمنه شوي، لېکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کيږي او ځينې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غير سياسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفيذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغېږي کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعيت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه يې نه ليدل کيږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کيدای شي د ناکراريو، جګړو او بې اتفاقيو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل يوازې د خپل سپيڅلي دين د لارښوونو په پيروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ يو اساسي علت يې د خپل دين له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بيلابيل مشکلات دي لومړی لامل يې دانسان جوړيدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظيفې باندې وړ، امين او ريښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافیایي کړی ماتې او ختمې نه شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل ، د فقر او بیچاره ګئ، د نشه یې توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوساینې او ژغورنې په خاطر د خپل سپیڅلي دین د اقامې او د هغې د شریعت او قانون د پلي کولو لپاره یو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸– نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیداشو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نيستمنئ يوه ناخواله او منفي اغيز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتياج او اړتيا ده، الله تعالى دې زموږ د هېواوالو اړتياوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

بايد چې يو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نيت سره چې الله تعالى يې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى.[۷۶] اى الله زه له تا څخه د هدايت، پرهيزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم)). په حديث کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو – چې يو عمده سبب يې فقر او نيستي ده او له بله پلوه د يرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هېواد والو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

---

[۷۶] صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کريم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځينې اړمنې طبيقې يې هم په ګوته کړي چې هغه يتيمان او معيوبين دي. نو محتاج او اړمن خلک بيلابيلې ډولونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشول، دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بيلابيلې اسلحې وازمايلې.. چې له امله يې بشري ناورينونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته يې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زيات مالي تاوانونه هم واړول، او يو زيات شمېر هېواد وال يې له له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زياتو بيچاره طبقو د احتياج څرګندونه او د هغوی د لاس نيوي او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا ورپسې هغه ښځې د ميړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي يا سوال او ګدايګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د ښځې مقام:

د طبيعت او واقعيت په بنا سره ښځه نيمه ټولنه، نيم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپيڅلی دين چې د بشريت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څير يې د ښځې په هکله هم پوره لارښونې کړي دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حيوان په څير هم نه کتل کيدل. کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حيثيت باندې قايل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ويې وفرمايل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه يو چا ته د لور (زيږيدو) زيری ورکړ شو، نو مخ به يې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر يې ورکړ شوی (بيا به يې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پيغور سره سره) وساتي او که په خاورو کې يې (ژوندې) ښښنه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی يې پريکړه کوي.

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دين هغه حقيقت رابرسيره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه يو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنيا آباده ده، الله تعالی فرمايي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

[۷۷]- النحل ۵۸ - ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴿١﴾)). [۷۸] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له یوه نفس یې راپیدا کړئ او له هغه یې د ده جوړه راپیدا کړه او له دواړو یې ډېر نارینه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګیرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لوڼو په زېږېدو خفه کیږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [۷۹] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې یې اراده وشي پیداکوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لوڼئ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[۷۸]. النساء ۱
[۷۹]- الشوری ۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾». [٨٠] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکى وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيرى به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوى ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالى د استازي صلى الله عليه وسلم په عمل او وينا و سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ». [٨١] اى الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکى مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[٨٠] ـ النساء ١٢٣

[٨١] ـ سنن ابن ماجه ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو او دس به يې وکړ (مسجد ته) د لمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم بيبيانی له ځلورو څخه زياتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ يو حکمت دا هم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها فرمايي ((يوه ورځ يوه ښځه چې دوه لونړ ورسره وې زموږ کورته رانتوتله او څه خوراک يې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له يوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه يوه ټوټه يې خپلې يوې لور ته ورکړه او بله يې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم راغی ما د غه کيسه ورته وکړه، نو هغه وفرمايل: چا ته چې الله تعالی لونړ په برخه کړي او بيا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لونړ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حديثو په يو راويت کې راغلي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((څوک چې درې لونړ، يا درې خويندې، او يا دوه لونړ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

دا په داسې حال کې ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي، او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځينې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څېر پلورل کيږي، چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((قالَ اللهُ: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[85] الله تعالى داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم: يو هغه سړى چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړى چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوى حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوى اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړى بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (۱۰٦) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸۶] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر هغوي دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعئ او رخصتيدو حج) کې چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي**

---

۸۶ . البقرة ۲۲۸.

۸۷ صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ».[88] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره یو برابر دی او یا د هغه چا په څیر دی چې ورځ یې په روژې او شپه یې په لمانځه تیریږي.

په هېواد کې باید د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د یو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پیل شي، ترڅو وکولاشو له یوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ – چې خورا زیات ناوړه نتایج پرې مرتب کیږي – مخنیوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستئ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کیدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک وربا ندې ماخوذ دي، باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کېښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف یې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

٤٤- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږول وي، او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزي به حل نه، بلکې زيات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپېڅلو موخو ته موږ هله رسيداى شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنى سره اسلامي شريعت حاکم او واکمن وي.

دويم: بې وزله ماشومان:

د اسلام سپېڅلى دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمي لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالى په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوى وکړ، الله تعالى فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[۸۹] تاسې خپل بچيان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوى او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بېشکه د هغوى وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)). [۹۰] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوى ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړى د هغه د پلار مور او بيا د هغوى د نه موجوديت په صورت کې د هغه پر

[۸۹]- الاسراء ۳۱
[۹۰]- الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي يا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئوليت حاکم ته راجع کيږي او د دې مسئوليت په اړه به پوښتل کيږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[٩١] هر يو له تاسې شپونکی دی او له هر يو به د هغه د رعيت او ماتحت په هکله پوښتل کيږي.

په عمومې توګه په فقيرو او نيستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طريقه مسئوليت نه ادا کيږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زياتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لاپرېږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تيری کيږي. ځينې هغه ماشومان چې د منډې او تړې جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغوليدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدايګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د يو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمريز، د قوس په ۶مه نېټه)) د افغانستان د کار او ټولنيزو چارو وزارت ويلي: په هېواد کې ۱.۳ ميليونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځينو ارقامو له مخې، ۱ ، ۲ ميليونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګريوان دي، د دولت لخوا يې لاسنيوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمين لپاره خپل راتلونکي ته اند ښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او يا له خپل توان څخه څو چنده زيات بار وړي ايا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم زيات وړ نه دي ؟

---

[٩١]. متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل، اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو یې خاوند ورباندې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی.

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ، او روغتیا د خرابوالي له یو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول یې پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوي نه صرف نظر شي ؟

باید یادونه یې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزلیو په لړیو کې ماشومان هم په زیاته کچه له بې وزلیو او زیانمن کیدو سره مخ کیږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنیو شرایطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زیاته شو، د هغې ل جلمې یې ماشومانو ته هم یو زیاته برخه رسیدلې.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نیم نفوذ څخه زیات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (یونېسېف) وایي اندېښنه لري چې د قرنطین په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د یونېسېف ویاند وایي: ((موږ اندېښمن یوو چې کورونا ویروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او ناداره هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړیوال دفتر پدې وروستیو کې رپوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نیم میلیون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي.[۹۲]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

باید چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نیوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نیوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بیت المال په مالونو او شتمنیو کې ناوړه تصرفات کوي، خیانت او درغلي پکې کوي، یا داچې خپل مسئولیتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتیاج یې رفع شي.

د و لس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې باید چې دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

---

[۹۲]. وګوره: د کورونا ویروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداري زیاتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانيځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نيولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، ځو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعيد کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کيږي.

دريم: يتيمان:

په اسلامي شريعت کې يتيم هغه چا ته وايي چې پلار يې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسيدلای.[۹۳]

يتيمان او يا پلار مړي د ټولنې د زياتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کيږي؛ دا ځکه چې يتيم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځينې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زيات محتاج بلل کيږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکليفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نيوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونيسو:

۱- يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستې او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکيد کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنيوي کوي او د هغوی د حقونو د ضايع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکريم او نبوي احاديثو په يو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

---

[۹۳]- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دارالفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمايي: ((وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[٩٤] او ودې ويرېږي هغه خلک که چيرته د هغوی له مړينې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتی شي، نو د هغوی په هکله به انديښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا تَقْرَبُواْ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ)).[٩٥] او مه نژدې کيږئ د يتيم مال ته، مګر په هغه طريقه چې سمه وي، څو چې زلميتوب ته ورسيږي.

پدې آيت شريف کې الله تعالی د يتيم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکيد کوي چې سرپرست يې بايد په مال کې ناجايزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آيت کې يې هم وضاحت شوی دی:

((وَٱبْتَلُواْ ٱلْيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ)).[٩٦] " تاسې يتيمان وازمايې تردې چې کله زلميتوب ته ورسيږي، نوکه هوښيارتيا مو ورڅخه وليده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي).

[٩٤] - النساء ٩
[٩٥] - الأنعام ١٥٢
[٩٦] - النساء ٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورځخه خوراک کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورځخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني آیت په اخر کی فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ .او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي، نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورځخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها وایي: ((دغه آیت د یتیم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چیرې هغه نیستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورځخه خوراک کوي)). او د حدیثو په یو بل یو روایت کی ذکر شوي: یو سړي له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هیڅ مال او داراي نشته او یتیم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمایل: د خپل یتیم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زیاتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحیلی ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب:

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞ ۖ)).[۹۸] ای پیغمبره! دوی له تا څخه د یتیمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووایه د هغوی لپاره ښیګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وینا کې الله تعالی د یتیمانو د اصلاح ، د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي یو بهترین عمل ګڼلی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله یوه ویناکې د یتیم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [۹۹] د یتیم سرپرست که یتیم یې خپلوان وي او یا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې یو (د دووه ګوتو- مسواکه او منځنې - په څیر نژدې).

رسول ل الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))"[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی یتیم وي، ښه چلند ورسره کیږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی، چې پکې یتیم وي او بد چلند ورسره کیږي.

۳– د یتیم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د یتیم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربیې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دلیل په ټولنه کې د ځینو یتیمانو بد رالویدل او بیا د شر په کارونو کې اخته کیدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختیا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو، باید چې د یتیم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول یتیمان په ټولنه

[۹۸]- البقرة ۲۲۰
[۹۹]- صحیح مسلم ، کتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم
[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، کتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نیك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختیا کی یې له استعدادونو کار واخستل شي.

یتیمتوب څه عیب نه دی بلکې عیب پدې کې دې چې په ټولنه کې د یتیمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم یتیم ؤ، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمایي: ((أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ۝٦)).[۱۰۱] ایا ته مو یتیم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستئ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پیغمبر استازي صلی الله علیه وسلم پالنې او سرپرستئ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زیږیدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار یې وفات ؤ، نو نیکه یې عبد المطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بیا د هغه له وفاته وروسته تره یې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخیسته..

د دغه احسان په یادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله علیه وسلم ته بیا دا امر کوي چی د یتیم سرپرستئ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب یې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ۝٩)).[۱۰۲] نو پر یتیم باندې قهر او غصه مکوه.

باید په یاد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو(روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زموږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او

---

[۱۰۱]- الضحی ۶
[۱۰۲]- الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستی پهلړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مؤسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه، لجنة الدعوة الاسلامية، هيئه الإغاثة الاسلامية, هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نومو‌ړو موسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي، د نومو‌ړو مؤسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله نه شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده اداري د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبي پربنسټ - لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستې ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا یو حقیقت دی چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، هممدا راز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقوق هم ضایع کیږي، د یتیمانو ځینې ظالم وارثان د هغوی شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همدا راز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی:

الف. الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ۝١٠))[103] بیشکه هغه کسان چې د ییتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، هغه فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ اللهِ! وما هُن؛ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَّولِّي يومَ الزَحْفِ، وقذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)).[104] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

---

[103] ـ النساء ۱۰

۵۸- متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**)). [۱۰۵] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او یتیم حق ضایع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفۍ نه ویروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تیبمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمین او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)) [۱۰۶] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۴ – د یتیم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

باید چې په هېواد او ټولنه کې د یتیمانو ښوونې او روزنې ته زیاته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به یې خپلو کورنیو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذیت ټولنې ته هم رسیږي. حکومت، خیریه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بیلابیل فرصتونه برابر کړي، که له یوه پلوه د یتیم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کیږي، باید چې د هغې ترڅنګ د یتیم تعلیمي کفالت هم وشي.

یتیمانو ته د تعلیمي فرصتونو او تعلیمي چاپیریال په برابرولو کې باید دې ته

---

[۱۰۵]- سنن ابن ماجه (کتاب الأدب)

[۱۰۶]- سنن أبي داود ، کتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخیل و الضعفة، وفي صحیح البخاري کتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحین فی الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءکم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیر شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې یتیمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بدیلو موثرو لارو باندې هم غوروشي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ باید چې په حکومتي او شخصي نمونه یي ښونځیو او مدرسو کې د یتیمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سیورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې یو چاپیریال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څیر یتیمان نه وي - یتیم ته په طبیعي چاپیریال کې د وخت تیریدو موقع ورکول کیږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتیا څخه هم برخمن کیږي.

ب- د یتیمانو سرپرستان او کفالت کوونکي باید چې د نقدي کفالت ترڅنګ یتیمانو ته په ځانګړو نمونه یې او ممتازو ښونځیو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمینه برابره کړي اوبیا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونیسي، پداسې طریقه چې د ښونځي او یا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول یتیم د ارزونې لپاره یوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

ج- که د ځینې ظروفو او شرایطو پر بنسټ دا اړینه وي چې یتیم باید په روزنتون کې تعلیم وکړي، نو بیا د هغو یتیمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الایتام په لیله کې ووسیږي؛ ځکه چې د خپل کلي او یا د خپلې کورنۍ په چاپیریال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډیانو ترڅنګ د یتیم وسیدل هغه له طبیعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- باید چې په روزنتونو کې اداري او تدریسي عمله، همداراز کار کوونکي د یتیم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلې ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

خلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کی الله تعالی فرمايلي دي:

الف- ((لَيسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)).[107] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)).[108] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

[107]- الفتح ۱۷
[108]- التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوی په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بيا له هغې وروسته د امريکا په بريدونو او بمباريو او داسې نورو بيلابيلو حالاتو کې يو زيات شمېر هېوادوال د معيوبۍ په ټغر کيناستل.

د معيوبو وګړو له جملې نه يې ځينې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹]- النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډېر بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نيوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معيوبو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

په کال ۱۳۸۱المريز کې چې کله مو پدې ليکنه باندې پيل وکړ، نو د معيوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې وليدل چې د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې ميدان کې يې زيات شهرت درلود د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کې واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې اړوند ماشین یا د کار آلات او وسایل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټریننګ مرکز درلود چې یو شمېر معیوبو وګړو پکې بیلابیل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مئوسسې لخوا معیونو ته ښول کیدل مهم یې: نجاري، حلبي سازي، ویلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲- د نابینایانو لپاره پروژې:

پدغه میدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او یا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوې دي کافي نه وې او اوس چې پدې میدان کې کومې مرستې کیږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابینان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سیمو او اطرافو یو زیات شمېر نابینان ورڅخه محروم دي.

د لیکنې په پیلیزه مرحله کې مو د هجرت په دیار (پېښور) کې د نابینانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابینایانو د تنظیم) له ځینو غړو سره لیدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعالیتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتیجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړې مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعیت درلود، د هېواد په داخل او خارج کی یې ۳۶۰۰ نابینایان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابینایانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې یې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځینې نابینایان لداسې کورنیو ځخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او یا څلور وګړي نابینا و، د هغې د احصایې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد یې نابینا و، یوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کیمپ او بله یې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې په خپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب، ښوونکی، اديب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تايپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانګړی ماشين او داسې نور وسايل ښودل زيات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابينايانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابينايان په خاصه توګه د اطرافو وسيدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو بايد چې حکومت، خيريه موسسې او شتمن وګړي دې قضيې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، ميرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيداکولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، وزګارو او بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د کار اهميت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنگه د شتمنۍ او پانگې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي. کله چې الله تعالی ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود، روزي يې پکې پيداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د گټې د څيزونو زخيرې پيداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندگۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدۡ مَكَّنَّـٰكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلۡنَا لَكُمۡ فِيهَا مَعَـٰيِشَۗ قَلِيلاً مَّا تَشۡكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[۱۱۰] او په تحقيق سره مونږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وگرځول (پيداکړل))، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدۡ كَرَّمۡنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلۡنَـٰهُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَرَزَقۡنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ)). [۱۱۱] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندگانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا. [۱۱۲] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مگر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ

[۱۱۰]- الأعراف ۱۰
[۱۱۱]- الاسراء ۷۰
[۱۱۲]- هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولاً فَٱمۡشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦ ۖ . [۱۱۳] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه یې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمایي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[۱۱۴] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابواخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[۱۱۵] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګایي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

[۱۱۳] ـ الملك۱۵
[۱۱۴] ـ الجمعة ۱۰
[۱۱۵]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پرېږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې - په جهاد سره – ګرځولې ده» او فرمایي: «که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي». نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه، چې هغوی زموږ پیشوایان دي.[116]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړی او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یو عزتمند او لوی کار دی، که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځیني کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نه شي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کی فرمایلي: «**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهره، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**».[117] داچې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې يو ګېډۍ خس راوړي، وه يې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک يې ورته ورکړي او څوک يې ورنکړي.

پدې وينا کې د الله تعالى استازی صلى الله عليه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کيدای شي ځينې خلکو ته کم ښکاري او ګټه يې ورته لږه بريښي، خو له بېګارۍ او بل چا ته د لاس نيولو (ګدايګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په ميدان کی د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم يوازې په وينا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر يې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمايي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[118] الله تعالى هيڅ يو پېغمبر نه دی راليږلی، مګر دا چې ګډې يې څرولي دي، صحابه کرامو وويل: ايا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمايل: هو، ما هم د مکې يو څه خلکو ته د يو څه پيسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان ورباندې زيار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[119] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالى پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

---

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)
[119]. صحيح البخاري
[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمي لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږ وال دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخۡرَجۡنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخۡتَلِفًا أَلۡوَٰنُهَاۚ وَمِنَ ٱلۡجِبَالِ جُدَدُۢ بِيضٞ وَحُمۡرٞ مُّخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٞ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلۡأَنۡعَٰمِ مُخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَۗ إِنَّمَا يَخۡشَى ٱللَّهَ مِنۡ عِبَادِهِ ٱلۡعُلَمَٰٓؤُاْۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[۱۲۱] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بېلا بېل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ځښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[١٢٢]

بايد چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه ورباندې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هېواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سری سره له منځه ولاړل لازمه ګڼه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

---

[١٢٢]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ٢٨، چاپ ١٣٦٧ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې باید د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکیت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بیچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته یې اړتیا ده د یو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کلیدي مقام لري چې د اسلام دین یې د انسان له مهمو فرایضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زیاتو ویناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پیروان یې د داسې ځمکو په ملکیت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[۱۲۳]

پدې هکله دا لاندې څو ویناوې د بیلګې په طریقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.[۱۲٤] له عروه رحمه الله نه روایت روایت دی وايي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دا پریکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بیندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي، نو هماغه یې زیات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله علیه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسیدلی د چا په وسیله چې پنځه وخته لمونځ رارسیدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

---

[۱۲۳]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[۱۲٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ۳ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پېغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: «څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی». عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ».[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورۍ پورې اړه نه لري ..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي .[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په

---

[۱۲۵] - صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).
[۱۲۶] . سنن الترمذي
[۱۲۷] - وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباره :فضل مولا لټون، ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالي کې زیات رول لري:

لومړی- د ملکیت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکیت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسیږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زیاتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغیر لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زیاتیږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راویستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کیږي، دا د هغه چا لپاره چې توان وربادنی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي، او راویستل يې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راویستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زیاتیدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتیایي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[128]

امام ابویوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وايې: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

[128]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[۱۲۹] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړي، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دربيم_ د ځمکی ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَـٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَـٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَـٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[۱۳۰] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي او کښت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ، ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړيا او ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسي او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

[۱۲۹] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه
[۱۳۰]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري.. [۱۳۲]

۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وې ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځينې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځينې مرکزي ولايتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غير طبيعي شکل سره خلک

---

[۱۳۱]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[۱۳۲]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تېروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د مومجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یوه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وایي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وایي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه یې ولې غصب دي؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي ادارې رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وایي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وایي: د ځمکو په غصب کې وزیران، وکیلان، رهبران او سیاسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تر اوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځینې اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[۱۳۳]

---

۱۳۳. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي، اوعام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځينې سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افين بوټی) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزې سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي، د روزۍ سرچينې کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې برتانيې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه ولايتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افيون پکې توليد کيده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتيا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده، بلکط د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياوومو کلونو (اوومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) په سيمه کې د افيونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) په سيمه کې د مخدره موادو د زيات توليد په واسطه جبيره شي.

د کوکنارو د کرهنې شاليد:

د برتانوي امبراطورۍ په دوران کې هندوستان چين ته د زياتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافينو جنګونو [۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګريز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چين له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چي پدې توګه په سيمه کې د غه بوټی د انګريزي استعمار له خوا ترويج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افينو د توليد بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدريجي شکل يې کښت او کر رواج وموند او هغه ولايتونه چې

---

[۱۳۴]. د برطانې او چين ترمنځ د افينو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دويم جنګ (۱۸۵۲ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره:Opium wars : WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې د دې بوټي کرهڼه پکې کېده او افيون يې توليداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تېريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتيا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبيبان هم د افيون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغيزې او تاثيرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بيا له افيون څخه د هيروينو توليد رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کېده او د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياومو کلونو (اومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسيا کې د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) د افيونو خراب محصولات په سيمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زيات توليد په وسيله جبيره شي.

په افغانستان کې د افيونو توليد زياتيدو لومړی لامل په ايران کې د خميني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بنديز ولګول شو او دويم لامل يې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زياته زمينه برابريدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځينې قبايلي سيمې د کوکنارو د کښت او د افيونو د توليد مرکزونه وګرځيدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورځخه د هیروئېنو تولید پیل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دریښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چاروا کو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر دارې یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کېښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمریز د غوایې په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیږي. او په یوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی - د نوموړي وزارت د سروې له مخې ورکړې شوې شمېرې ښیې چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ

---

۱۳۵. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

۱۳۶. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

۱۳۷. ازادي رادیو ویب سایت۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا يوه لويه ستونزه ده چې د ځينو عواملو له مخې د نشه يي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه يي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې يوه بله ستونزه دا ده چې ځيني معتادين طبي درمل او صنعتي مواد د نشه يي موادو په ډول استعمالوي[۱۳۸]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځينې سيمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو يې بوخت دي، له انقلابي شرايطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځينې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دليل وايه چې دا يو حکيمي بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کيدو او بيا د هجرتونو د لړۍ له پيليدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د توليد ماده (افيون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعماليږي. نو ايا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت يو زيات شمېر (لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه درې نيم ميلون) خلک د نشه کيدو او پوډري کيدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصيبت لا په زياتيدو دی. ځينې څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه يي موادو کاروبار په نړۍ کې ساری نه لري.[۱۳۹]

له موجوده جمهوري او ديموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زيات توليدونکی هېواد ګڼل کيده، خو متاسفانه چې اوس يې له توليد سربېره پدې هېواد کې له افين څخه د اړونده راويستل کيدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسۍ او غربي

۱۳۸. ازادي راديو ويبت سايت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمريز
۱۳۹. د ويجه ويله (D W) پښتو ، افغانستان ، ويب سايت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سیطرئ یو سوغات دی او نن سبا د معتادینو په اړه دا ګونګوسي هم اوریدل کیږي چې ګویا تر شاه یې ځینې بهرني لاسونه او داخلي مافیایي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډه او د هغو دسیسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افین، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپیڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپیڅلي شریعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه یزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنیوي په میدان کې د دې لیکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړین ګامونه) کې لازمي لارښوونې شوي، پدې ځای کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړاندیز شوې دي:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ریښتیولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه یو ستر جرم ګڼل.

باید چې حکومت د هغه شرعي قوانینو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ریښتینې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه یې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ایا زموږ د هبود حکومتي نظام به پدې قضیه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانینو عملي کولو ته لیواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سیمې چې د کوکنارو په کر باندې یې زیاته اتکا وي، باید چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بدیل ولټول شي، لکه د هرات په ځینې ولسوالیو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همدا راز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بیا اړ نه شي.

۳ – د مخدره موادو معتادینو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړې انتظامات کول چې له یوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتیایي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتیا لپاره تعلیمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتیاد یې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، باید چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷– د ناروا معاملاتو مخنیوی:

په یوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزي رامنځ ته کیږي، خلک له بې برکتیو او د روزئ د سرچینو له کموالي سره مخ کیږي. او هغه معاملات چې نن سبا یې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې یې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمایي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قیامت په ورځ به دربدلای نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شیطان یې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ویل سود د پیروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بیع حلاله کړې ده او سود یې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کیږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکلیفه د وخت په تیریدو سره ګټه ورکوي، یا به یې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ایږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتیا د توکو د نرخ د زیاتیدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نیسي، او نورې زیاتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پیسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پیسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه، بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ()))[١٤١] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پیسې ورکړي وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي، الله تعالی فرمايي:((يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ())[١٤٢] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په ریښتیني مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

---

۱۴۱ . البقرة ۲۷۶.
۱۴۲ . البقرة ۲۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظْلَمُوْنَ())).[۱٤٣] اوکه سود مو پرېښنبود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱٤٣ . البقرة ۲۷۹.

۱٤٤ المستدرک علی الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سیځلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیستونو ، سیډیګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقۍ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري.

رسول الله صلی الله علیه فرمایلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود ، جوارئ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات یې کړي او د هغې له مدرکه یې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې یې پیسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضایي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجایزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او

[۱۴۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم دا سلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. «وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿١١﴾».[146] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيک عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: «وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾».[147] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کی دا اياتونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د

---

[146]- سبأ ۱۱

[147]- الأنبياء ۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکې ونه لري: ((وَلِسُلَيْمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَـٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[۱۴۸] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلي شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (درانده) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولې:((وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ. [۱۴۹] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

---

[۱۴۸] - سبأ ۱۲-۱۳
[۱۴۹] - الحديد ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بيکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري. [۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زياتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنياتو کانونه، د نفتو او ګاز زخيری لري، بايد چې د هغې د راويستلو او بيا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنايعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنيو صنايعو ته ترڅو د بې وزلو او فقيرو کورنيو لپاره د روزئ ګټلو يو مصدر او ذريعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنايع چې هنري او لاسي صنايع دي زموږ په هېواد کې زيات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولايتونو کې زيات رواج لري. ويل کيږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکيفيت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځينې هېوادونو لکه ايران، چين، ترکيه او نورو د رقابت لامله يې په کار او کيفيت کې يو څه بدلون راغی او بازار يې راښکته شو. [۱۵۱]

بايد په ياد ولرو: د هجرت په وروستيو کلونو کې د غاليو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پيمانه پيل شو. د پېښورښار سره نزدې سيمې لکه: زرياب کالونی، افغان کالونئ، بورډ، ارباب روډ، جهانګيرآباد، او د مهاجرينو کيمپونه لکه د جلوزو کيمپ، شمشتو کيمپ او داسې نورو کې زيات مهاجرين د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴-۲۷

[۱۵۱]- وګوره: افغانستان در سايه سياست، اقتصاد و فرهنګ، محمد حليم تنوير، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب ـ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزۍ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زيورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[۱۵۲] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرۍ پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسيا د لوی وچې د جنوب

---

[۱۵۲] - وګوره: مخکنۍ مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زیاتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پیداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسیتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړاندیزونو ته ځیر شئ:

الف. زموږ هېواد چې د میوو په برخه کې غني دی، باید چې د لمدې او وچې میوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډیو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خلیج عربي هېواد ونه، همداراز د اسیا ختیځ او جنوب ختیځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړیوالو ته د افغانستان ورو پیژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شریعت پر بنسټ لوایح ترتیب شي.

ج. د ټکسونو په میدان کې اسلامي شرعي قوانین مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضایي محاکمو نه وروسته په درغلیو کې ځانګړې شهرت لري - باید د هغې د اصلاحاتو لپاره یو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفایتي شتون لري، باید د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګریزو خونو کې امین او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساینې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول، يا په سوداګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)). [153] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

---

[153]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډایا بندګانو باندې یوه فریضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهیږي، اسلامي شریعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دین د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامینوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنستیز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتیاوې پوره کیږي، د فقر او وزګارتیا مخنیوی کیږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختیا لارې چارې هواریږي، او د هغې په وسیله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهیه کیږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنیو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شریک کیدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کیدو، د فساد او جرایمو په کمیدو او مخنیوی کیدو کې زکات خپل ځانګړې اغیزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستۍ منځه وړلو کې به زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

[۱۵۴]. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/۰/۷۳۹٤۲/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې یې تر ملیونونو او ملیاردونو رسیږي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رایجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فریضې د اداء کولو او تطبیق په میدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فریضې د پیژندنې،اهمیت او ی فقر او نیستئ په منځه وړلو کې یې اغیز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمایې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[۱۵۵] ای پیغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ویستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه،ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[۱۵۶]

۱۵۵- التوبی ۱۰۸

[۱۵۶]. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ويلي:((زکات گناهونه له منځه وړي، د برکتونو او گټې د زيادت سبب گرځي، په زکات کې د مدنيت او ټولنې مصلحت او گټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کيږي. د نيستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځينې خلکو ته رسيږي او له ځينې خلکو ځخه ځي، نوکه چيرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نيستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپڅلی دين هر يو توان لرونکی وگړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه ترړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لگښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې يې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخيره شوی مال يا د ميراث مال هم ورته نه وي پاتې، يا مال لري لکن اړتيا يې نه پوره کوي، نو د داسې وگړي لگښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لگښت او خرڅ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وگړي چې شتمن يې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بيچاره خلک لکه: يتيمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاگان سړي ؟ څه به کوي ليوني او ساده وگړي، دايمي رنځوران، نابينايان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پيدا کيږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او يا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورئ عوض يې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفايت نکوي ؟

---

[157]. وگوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلاميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دغه نوموړي خلک سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو يې وغورزوي او مات يې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته گوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلک نه دي هیر کړي، بلکې دوی ته يې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسیله يې اړتیا پوره شي او شتمن شي.[۱۵۸]

۳ – د زکات اهمیت :

زکات د اسلام ددین له معجزاتو څخه شمېرل کیږي او پدې دلالت کوي چې دا دین د الله تعالی له طرفه راغلی او بشریت ته وروستنی پیغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پیړۍ تیرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نیستمنو په اړتیاو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وګړي یا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قایمول په ټولنه کې کوم عارضي او یا دویمي حل نه دی، بلکې هغه د ټولنې د ټینګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کیږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه یوه ستن ده .

په هغه مشهور حدیث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

---

[۱۵۸]- وګوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې میاشت روژه نیول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکریم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهیزګارانو او نیکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نیکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدایت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخلیدای، هغه خلک چې الله تعالی یې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْأَخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾)). [159]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نیکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی یقین (پوخ باور) لري. [160]

قرانکریم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ویستلو او لمانځه ودرولو سره یوځای ذکر کړي ګویا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شیان په اسلام کې د داخلیدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه یو انسان د اسلامي ورورولئ حق پیدا کوي او اسلامي ټولنې ته یې نسبت او انتماء کیږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ [161] نو که چیرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات یې ورکړ، نو

[159]. لقمان ۳- ٤
[160]. وګوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي، ص ۷۱
[161]. التوبة ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې ديني ورونه دي)). همدارنګه په زکات ورکولو سره وينه او مال محفوظ کيږي، الله تعالی فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ)).[162] نو که چېرې هغوی (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا کړې ده: ((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[163]

۴ – د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالی فرمايلي: ((وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[164] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او د الله په لاره کې يې نه مصرفوي، نو زېرى ورکړه دوی

---

[162]. التوبة ٥
[163]. متفق عليه
[164]. التوبة ٣٤- ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړى شي دغه خزانې د دوى د دوزخ په اور کې، نو داغلى به شي په هغه سره وچولى (تندى) د دوى او اړخونه د دوى او شاګانې د دوى (او ويلى به شي ورته) دا هغه شى دى چې خزانه کړي وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنيا کې).

الله تعالى فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[١٦٥] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخيلي کوي دوى په هغه شي چې ورکړى دى دوى ته الله تعالى له فضل خپله چې دا بخيلي (او شومتيا) خير دى (غوره دى) دوى ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دى دوى ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړاى شي، هغه چې بخيلي يې کړې ده دوى په هغه شي کې په ورځ د قيامت او خاص الله لره دى ميراث (پاتې کيدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې يې کوې، ښه خبر دى.

په حديث کې شريف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبِيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ الْقيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[١٦٦] ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمايلي: چا ته چې الله تعالى مال ورکړى وي او د هغه زکات يې نه وي اداء کړى، نو د قيامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړاى شي، چې دوه لشې به يې وي او د قيامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړاى شي بيا به يې له دواړو ژامو نيسي او

[١٦٥]. آل عمران ١٨٠

[١٦٦]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وایي به زه ستا مال یم، زه ستا خزانه یم. بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا آیت{لا یَحْسَبَنَّ الذینَ یَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زکات له ورکولو پرته مومنان په دنیا کې د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځیدی د کوم چې یې ورسره وعده کړی، الله تعالی فرمایي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[127] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي، یقینا الله تعالی توانمند او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې (کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي. او دکارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ.**[128] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمایلي دي)). د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته څاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[129]

[127] ـ الحج ۴۰ـ ۴۱
[128] . المعجم الاوسط، للطبراني
[129] . سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵– د زکات مستحقين:

په عمومي توګه د زکات مستحقين اته ټولګي خلک دي چې په خپله يې الله تعالی په خپل کلام مجيد کې يادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾)).[۱۷۰] په تحقيق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقيرانو او مسکينانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورين وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري يوه فريضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساكين: له فقير نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تيرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معيوب والي يا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، يا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پيدا شي پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودريدلی شي. د مثال په ډول: يتيم، کونډه، وزګار او هغه کسان چې ناڅاپي پېښنو ځپلي وي.

د مسکين په لفظ کی د عاجزئ ، بيوزلئ ، بيوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکينان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زيات بيوزله وي.[۱۷۱]

---

[۱۷۰]. التوبة ۶۰

[۱۷۱]. وګوره: تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ ـ ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقير هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او يا د نصاب برابر شيزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکين هغه چا ته وايي چې هيڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلک که فقيران او مسکينان هم نه وي، ليکن د هغوی تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تاليف يعنې د زړونو تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړېدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره له هغوی څخه وېره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بيرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامايله کيدونکو خلکو تپاره دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موقتي بخشش ورکړی شي او پدې توګه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پيښنه شي، نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې يې پدې ذکر شوي آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو

---

۱۷۲. وګوره: فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

۱۷۳. وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقیران، مسکینان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نیوی کیدای شي، بلکې که هغوی شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ځینو خلکو ته د زړونو تسخیرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کیدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ایا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنیفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رایه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زماني راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رایه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخیرولو لپاره د زکات له بودیجې څخه ورکول کیدای شي، خو کافرانو ته نه. او د ځینو نورو فقهاو په رایه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتیا پیدا شي نو ورکولی شي.[۱۷۴]

فی الرقاب: یعني د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړی وي چې که دومره پیسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بیې په اداء کولو کې مرسته وشي. دویم داچې په خپله د زکات په بودیجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دویم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعید بن جبیر، لیث، ثوري، ابراهیم نخعي، شعبي، محمدبن سیرین، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله

---

[۱۷۴]- وګوره: مخکنی مرجع ۲۹۴\۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زيات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللی او ځان يې پوروړی کړی وي، له هغه سره دې مرسته نه کيږي، ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې، او د مالونو د ضياع کولو مخنيوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت (د سړيتوب او نيک خوي) سپيڅلی کار تر سره کړ، نو هغه ته شريعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو يې پور خلاص شي .[۱۷۸]

في سبيل الله: يعنې د الله تعالی په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دی د نيکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخليدای شي. له همدې امله ځينو علماو ويلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نيکۍ په هر ډول چارو کې لګول کيدای شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثريت پر همدې قائل دی چې په

---

[۱۷۵]- وګوره: مخکنی مرجع ۲\ ۲۹٦ .

[۱۷٦]- وګوره: فقه الزکاة، يوسف القرضاوي ۲\ ٦۲۲.

[۱۷۷]- وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹٦ ، ۲۹۷

[۱۷۸]- وګوره: فقه الزکاه يوسف القرضاوي ۲\ ٦٦۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیت کې له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کیدای شي.که یو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتیاو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي.[179]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کې غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[180]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات یو ټولنیز عمل دی چې د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چې یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي

---

[179]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

[180]- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفیع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول.

علماو ویلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین وګماري او اړونده سیمو ته یې ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او په خپلو مستحقینو باندې وویشل شي. له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

[181]- وګوره:: فقه الزکات یوسف القرضاوي ۲\ ۷۴۷،۷۴۸ ،۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[۱۸۲]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کميټيوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارې او کميټې وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلک يې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښنو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بيت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااختل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲/ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بیرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پرېښودل شوي وي) چې دا هم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزیه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کیږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کیږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت څخه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[۱۸۳]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتیا:

د فقر او بیکارئ په مخنیوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغیزه لري او دا داسې یوه عملیه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زیاتیدو سره زیاتیږي.

باید چې حکومت او د زکات اړونده اداري پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او یا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتیا لرونکو فقیرانو ته د کسب وسایل واخستل شي، یا هغوی ته د انتاج، پیر او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسیله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې میدان کې شتمن وګړي او خیریه اسلامي موسسات هم پر یوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولی شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاریو له مخې د فقر او بې وزلئ په مخنیوي او یا کمولو کې خپل کردار اداء کولی شي، او دا داسې یوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځینو ټولنو کې ترسره کیږي او ښه نتیجه یې ورکړې ده.

---

۱۸۳ - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خيريه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصيتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بېچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بېچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري اوځانګړي مبارزه پيل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نيوي په ميدان کې دې لاندې قرآني آيتونو ته ځير شو:

الف. الله تعالی فرمايلي دي: ((لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ)) .[۱۸۴] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي

[۱۸۴] ـ البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنۍ الهي وينا څخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مېنه لري، خو بيا يې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پيژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده يې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالی فرمايي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (وفی الرقاب) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکی د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بيا يې بډايا هېوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

[185]. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارۍ او اړتيا په وجه د غلامۍ پر څير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي، نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[186] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښيګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته يې خپل قوم وويل: ((وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ

[186]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيْكَ ۖ - له خلکو سره ښېګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی.

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويرېږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزوي، بلکې هغوی ته دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کېدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بېچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲-عام ولس:

د فقر او نيستمنۍ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په عام ولس کې د همدردۍ او خواخوږۍ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړی شي، ترڅو د دې پديدې او د دې په څير نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې یو بله سره محبت کول، یو پر بل مهرباني ، او یو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه یو بدن کله چې یې یو غړی دردمن شي، نو ټول بدن یې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى)).[۱۸۸] څوک چې څلوېښت شپې د اړتیا خواړه وساتي (زخیره کړي)، نو له الله تعالی نه بیزاره کړی شو ، او الله تعالی ورڅخه بیزاره شو، او د هرې کومې سیمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبایي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط را په ګوته کېږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید په خپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپېژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د نا امنیو ښکار وګرځي.

دریم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ

---

۱۸۷. صحیح مسلم
۱۸۸. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِضُعَفَائِكُمْ)).[189] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

د دې دواړو احاديثو په رڼا کې موږ دا ويلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامۍ يو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

ځلورم : له حديث څخه دا هم څرګنديږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته بايد شامله وي؛ ځکه چې دحديث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چيرته د هغوی ترمنځ غيرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئوليت لري چې مرسته يې وکړي.

يو مسلمان وګړي او يوې مسلمانې ټولنې ته بيلګه او نمونه خپل پېغمبر صلی الله عليه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردۍ او خواخوږۍ يو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرايل) راغی او د الهي وينا د لوستلو امر يې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په ليدو سره بيا هغه څه انديښمن شو، کله چې خپلې بي بي خديجې رضي الله عنها ته يې تشريف راوړ او هغه قيصه يې ورته بيان کړه، او خپله انديښنه يې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلي ورکولو کې دا وويل چې: ((په الله تعالی قسم چې هيڅکله به الله تعالی تا پريشانه اوشرمنده نه کړي، بيشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بيچارو سره مرسته کوې، ميلمه نوازي

[189]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوې، او د پېښو ځپل شوو لاس نيوی کوې.[۱۹۰]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پيروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بېلګې او نمونې پرېښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد، نو ورته يې وويل: زويکيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې

[۱۹۰]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.
[۱۹۱]. الليل ۱۹- ۲۱
[۱۹۲]- وګوره: تفهيم القران : ٦ \ ٤٨٩ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د ورورولۍ نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته په خپلو مالونو او جایدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ.[193]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾)).[194] او هغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کی استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې په خپلو سینوکې د اړتیا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم په خپله زیات محتاج وي.

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي:

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو

---

[193]- وګوره: الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[194]- الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوی له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نه شي کيدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((**سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا** –موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ، او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوی په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[195]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلی الله عليه وسلم خپلو بيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولیږه، خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه ميلمه کړي او الله تعالی وربا ندی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړی ودريد او وويل: ای د الله تعالی استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالی د استازي ميلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې

[195]- وګوره: تفهيم القران ٦\ ٥٤٧-٥٤٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همدا سې وکړل. کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه (یایې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌ - او دوی پر خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم سخته ولږه لري)).[196]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري، کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ما ته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا

---

[196]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[۱۹۷]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو. د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ويشل او د خپلوی لحاظ يي نه ساتلو ..[۱۹۸]

زمونږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دی.که چيرته له پخوا راهسې زمونږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يي د حکومت بې پروای، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دی، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زمونږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لوړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زمونږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي..
امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښی

[۱۹۷]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ۲\ ۱۳-۱۵

[۱۹۸]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نومړې موضوع پوره شننه کړ ي ده [199] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه. [200]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو ځيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

[199] - وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[200] - وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب په خپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[۲۰۱] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[۲۰۲]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي.

۳ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي.

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

۶ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې

---

[۲۰۱]. آل عمران ۱۸۲

[۲۰۲]- وګوره: الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژې پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بيت المال عوايد او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج پر اساس باندې وي.

۴– خيريه موسسې او ټولنې:

خيريه موسسات لکه له نوم څخه چې يې معلومېږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښيګڼه ورسوي.

د اسلام سپيڅلي دين د خير او ښيګڼې کارونه ستايلي، او پر هغې باندې يې امر کړی دی، په قرانکريم کې الله تعالی فرمايي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او يو تر بله د نيکيو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تيري په چارو کې يو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[۲۰۴] د خير په کارونو کې مخکيوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په وينااو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکيد شوی چې يو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

۲۰۳. المائدة ۲
۲۰۴. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشی)).او ویې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ سره یې خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[۲۰۶] بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (یا یې وویل: ورکوي) هغه څه چې ده ته یې امر شوی دی، په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره یې هغه چا ته ورکوي چې ورته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه موسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ. په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده موسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل،

[۲۰۵]. مسند احمد

[۲۰۶]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه موسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او اوس مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړیوالو ټولنو هم د هجرت په چاپېریال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړې، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا یې تمویل کیده او یا دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا اداره کیدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره یې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، او د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو موسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لویې موسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ایا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت شریک مال (بیت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

[۲۰۷]. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، او څوک چې دغسې یوه پیسه هم وخوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کیږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاریخ لري چې په بیلابیلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نیوکو سره مخ شوي دي، خو په ډیرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نیوکو د هغوی بدعنوانی کمې نه بلکې زیاتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړیو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزیر ښاغلی رمضان بشر دوست نیوکې زیات شهرت لري کله چې نوموړی د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل رومبني کانفرنس کې یې وویل: موسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د حساب تصفیه اړونده نړیوالو کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[۲۰۸]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدې چې د موسساتو د درغلیو مخه ونیسي، بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د موسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د موسساتو په غیرو

---

[۲۰۸]. وحدت اخبار ۳۱ مارچ ، ۲۰۰۴ م ۸۸ شماره ، ۲۸ جلد ، ۲-۵مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پېسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې دي، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قيامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بيلابيلو عذابونو او سزاګانو په رايادولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنْ بِهِ شيانو ايمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[۲۰۹]

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالى به په قيامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالى فرمايي: (وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٌ شَيۡـًٔاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ [۲۱۰]) او کيږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د ورې (يا سپيلنې) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي يو. او فرمايي: (يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٦﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ﴿٨﴾ [۲۱۱]) پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفې ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير کار کړی وي، بدله به يې و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يې وويني.

---

[۲۰۹]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، ابن تيميه، ص ۳۸

[۲۱۰]- الأنبياء ۴۷

[۲۱۱]- الزلزال ٦- ٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: (**لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ**).[۲۱۲] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتوارو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه موسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

---

[۲۱۲]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضايت، اړونده تخنيکي مسايل او داسې نور شتون ولري، او بيا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

٣- موسسات بايد د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوى کې دکار او کسب احساس هم پياوړى کړي، هغوى ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجيح ورکړي.

۴ - ځينې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو يې وويشي، يا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي يې تمويل کولى شي مثلا د تعليم او تربيئې په برخه کې د قرآن کريم د زده کړې حلقو تاسيس، د ټولنيزو خدماتو په برخه کې د يتيمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسيسول او داسې نور.

۵- ځينې محلي موسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلى کوچنۍ صنعتي يا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځاى به يې تاوان زيات او دالله تعالى او د هغه د پېغبمر صلى الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصيتونه:

دالله تعالى حمد او شکر دى چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني پوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځاى کې موږ د هغوى

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنیوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خیانتونو، درغلیو او ظلمونو قضایاؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړیتوب په جدول کې دغه مسئولیت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه دیني علماو او مصلحو شخصیتونو ته مو دا وړاندیز دی چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په میدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د یو حاکم اساسي دنده او وظیفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم یو مشر او حاکم په دې مسئولیت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول یې فرض دي.او اسلامي شریعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم یې فرض کفایي دی. رسول الله صلی ا لله علیه وسلم فرمایلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[۲۱۳] ژر دی داسې امیران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپیژانده (چې بد دی او په زړه کې یې بدوګانه او د منع کولو وس یې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق یې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت یې وکړي (هغه به مواخذه کیږي) صحابه و وویل: ایا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمایل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حدیث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، باید چې رعیت یې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

[۲۱۳]. صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قالَ:دَعَانَا النبيُّ ـ صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أنْ بَايَعَنَا: عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ). [۲۱٤]له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلى الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي:((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)). [۲۱٥]د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی.

په حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د

---

۲۱٤. البخاري

۲۱٥. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[٢١٦]

ب– په اسلام کې د يو مامور حيثيت:

حقيقت دادی چې په حکومت، موسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[٢١٧] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوره کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنی يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوره نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

[٢١٦]. وګوره: د اسلام د سياسي نظام قواعد، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ٥٢

[٢١٧]. وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي؟ [۲۱۸]

ج- د مامور وړتيا او امانتدري:

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِيُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [۲۱۹] بيشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونيو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو بايد چې حکومتي ادارې او د بيت المال اړونده ارګانونه په وظيفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئوليت باندې په ګمارلو کې دا دوه معياري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخلېږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد يې خيانت دی، که يو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امين نه وي، نو بيا هم د وظيفې لپاره وړ نه دی، او که امين وي، خو د کار اهليت نه لري، نو بيا هم مناسب نه دی.

---

[۲۱۸]- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ .
[۲۱۹]- القصص ۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مونږ په ادارو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموریـن د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پیسو او داراینو په چور کولو او درغلۍ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دين څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپله وظيفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بيګار او يو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بيت المال کې له خيانت کوونکو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

يو مامو به دغسې عامه مسئوليت او مکليفيت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې يو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموريت کې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زيات وي، ترڅو يې خلکو ته ګټه ورسيږي، او بيت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقيولی شي چې د کارتوانايي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ويره او خوف لري..

د- د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې يو مامور خپل مسئوليت په سمه طريقه ترسره کوي، له خيانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو بايد چې د خيانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طریقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړای شي. لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله ویلي دي: ((د یو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د یو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د یو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څیز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دویم خلیفه عمر رضي الله عنه به خپلو والیانو او مامورینو ته په خپلو فرمانونو او لیکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به یې ویل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دین (منصب او مسئولیت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئولیتونو ته به یې د ساتنې پر ځای ضایع کول زیات وي..

همداراز د یو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئولیت اړونده مسایلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغلیو اړونده وعیدات ورته بیان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او یا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دی، او دغه حکم زموږ په سپیڅلي شریعت کې د لمر په څیر روښانه دی.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، ابن تیمیة ، ص ۱۸,۳۵, ۳٦, ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی
په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول

د خپل هېواد او ټولنې تيرو او موجودو بې وزليو، ګډوډيو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربيره يو ستر لامل يې بې عدالتي نا انصافي، تيری او ظلم دی.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتيجې ته به ورسيږو چې که له يوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعيت باندې تيری کوونکي او يا د ملت مال خوړونکي وګړي ليدل کيږي، نو له بله پلوه په ټيټه طبقه خلکو او رعيت کې هم په پراخه پيمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضايع کيدل رواج لري. نو په حقيقت کې ظلم او د حقوقو ضايع کولو پديده زموږ پر فردي او ټولنيز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامينولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنيوی اړين دی.

او لکه څرنګه چې يې د دې ليکنې په لومړي څپرکې يادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دي:

لومړی طبيعي لاملونه چې د هغې مخنيوی په پوره توګه نيکو عملونو ته مخ کول او توبه ويستل دي.

دويم د فقر بهرنی لامل يعنی بهرني يرغلونه (لومړی د روسانو يرغل، او ورپسې دامريکا او ناتو په مشرۍ يرغل).

دريیم لامل داخلي دی چې د حکومتي چارواکو په بې کفايتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلې ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پيمانه درغلۍ او ظلمونو کې خلاصه کيږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پياوړتيا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسايي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تیری پای ته ورسیږي، باید چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامینولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته یې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بیا په ټولنیز ژوند کې له ظلم او تیري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګاڼه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنیز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامینولو په پار باید چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې یې عمل کول پیل کړو:

۱ – عدل او انصاف یو الهي سنت:

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کیږي ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالی فرمایي:﴿وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝٧ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝٨﴾.[221] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې یې تله (د عدل قاعده) ایښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[222]

[221]. الرحمن ۷-۸

[222].وګوره: الذریعة إلی مکارم الشریعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسیر کابلې کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې اوایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو څکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي، که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره یې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د

---

[۲۲۳]. وګوره: تفسیر کابلی ۲/ ۱۳۰۳- ۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لري، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[۲۲۴] له تیري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې بنه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته یې په دنیا کې په ډېره بېړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیري څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پایښت نه شي لرلای، که څه هم خلک یې د هغه ایمان لرونکي وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له همیشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدین ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعیت یې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رایجول ښودلي دي، هغه وایي: « باید چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمایي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ**))یقینا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي. او

---

[۲۲۴] . سنن الترمذی..

[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر ، شیخ الإسلام ابن تیمیه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي:((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[۲۲۶] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[۲۲۷]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پاينښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړې موضوع تحليل او څېړنه کړې ده.[۲۲۸]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو، کمزوري کيدو، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هــــلاك(تباهي) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي

---

[۲۲۶]. الانعام ۱۵۲

[۲۲۷]. وګوره : تحرير الأحكام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص۶۹

[۲۲۸]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ۲۸۶-۲۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی.
دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب يې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ١٨٢﴾.[229]
دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[230]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو برباديو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[231]

---

[229] - آل عمران ۱۸۲
[230] - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص۲۸٦
[231] - وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يو حديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم ومونده شو، چې د کجورې زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)).[۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيرې ډکه شوی وي.[۲۳۳] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[۲۳۵]

---

[۲۳۲]- وګوره: **الجواب الکافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳]- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[۲۳۴]- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحيح مسلم , کتاب الفتن**).

[۲۳۵]- وګوره: **الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقايقو ته په کتنه او ځير کيدو سره، ايا موږ به دا حقيقت تسليم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوريدل، او غير مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدليدل او ړنګيدل، ولس او هېواد ناارامیو و ښکار کيدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳- پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کيدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او ديموکراسي نظامونه يې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هيڅ حقيقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظريې پيروانو سربېره د غربپالانو او ديموکراتانو کړنې هم وليدلی، هغوی چې پر مجاهدينو (تش په نامه مجاهدينو) به يې ملنډې وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډيو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څير روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خيانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې ريښتوني پيروان ورڅخه بيزاراه دي- ليکن هغوی چې د سمون، عدالت تامينولو او داسې نورو شعارونو چغې به يې وهلې، د هغوی جنايتونو د تش په نامه مجاهدينو له جنايتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چنده زیات دي. که یو مجاهد د ګډوډیو په شپو او ورځو کې د بیلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت یوه قالینه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غربپالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په میلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

یو مسلمان باید پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او یا حق نه پیژندل کیږي، بلکې لومړی اسلام پیژندل کیږي، بیا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ویلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کیږي، ته لومړی حق وپیژنه، نو د هغې پیروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه یې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کیږي،په حققیت کې اسلام له هغې څخه بیزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کیږي چې اسلامي شریعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سیوري لاندې رابرسیره کیږي، د تاریخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې یې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی لیدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شریعت واکمنې لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافیو له تریخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شریعت په واکمن ګرځولو او هغې ته د فیصلو په مراجعه کولو کې دی،الله تعالی فرمایلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (۵۸))).[۲۳۶]
بیشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه یې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فیصله کوئ، نو په عدل سره فیصله وکړئ، بیشکه هغه څه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصیحت کوي، بیشکه الله تعالی اوریدونکی او لیدونکی دی.

پدې آیت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامین او راتلل پرته د شریعت له تطبیقه نه ترسره کیږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصیف او مدحه کړې ده، نو ټول خیر د شریعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنیا چارې سمیږي، انسان وربانديې جوړیږي او ټولو خلکو ته نیکمرغي او سعادت وربښل کیږي.او همدغه دالله تعالی حکم او فیصله ده، نو ایا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فیصله ښه کیدای شي الله تعالی فرمایي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ایا (نامنونکي خلک) د جاهلیت پریکړې وغواړي، نو له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه پریکړه کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې یقین لري. بلکې یوازې الله تعالی ښه فیصله کوونکی دی.

د اسلام دین دانسان د هدایت او لارښوونې دین دی هغه څه یې بشریت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی الله تعالی فرمایي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] ای مومنانو د الله او د هغه د پیغمبر پریکړې او حکم ته لبیک ووایاست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

---

[۲۳۶]. النساء ۵۸
[۲۳۷].المائدة ۵۰
[۲۳۸].الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کیږي،او پرته له اسلامي شریعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساینه دې تامین کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بیلابیلو ډگرونو لکه: سیاسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وگرځیدل؛ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پیروي گمراهي او لارورکي ده الله تعالی فرمایي:((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[239] - نو وروسته له حقه پرته له گمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته گرځولی شې؟)).

۴- د ستونزو حل یوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شریعت لکه څرنگه چې څوارلس پیړۍ مخکې د تطبیق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبیق وړ او د هر ستونزې او هرې قضیې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له یرغل سره مخ شوه او د لویدیځ او ختیځ جنگیالیو یې پر سپیځلو خاورو کې قدمونه کیښودل، نو د نظامي یرغل سربېره یې په فکري او فرهنگي جنگ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاینانو) له لارې یې داسې تبلیغات پیل کړل چې گویا اسلامي شریعت د اوسنۍ زمانې لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضایاو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقیقت کې د استعمار او یرغل دا یوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه یې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دین، کلتور او فرهنگ په اړه شک وراچوي، له خپل تیر څخه یې وشلوي، د لادینیت

---

[239] یونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دايره کې يې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځيرونو يې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول يو زيات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګيان او لاس پوڅي وګرځيدل.

بايد يو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپيڅلي دين او د هغې په روښانه شريعت کې د هرې قضيې او هر ستونزي حل او موجود دی الله تعالی فرمايي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[240] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې خبر ورکوي چې قرآن کريم هيڅ شی مهمل نه دی پريښی. د رسول الله صلی الله عليه وسلم له مبعوث کيدو وروسته داسې يو څه نشته چې د هغه په شريعت کې يې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلايل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او يا پکې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کيږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمايي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[241] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دين مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حيث د تګ لارې او دين.

هغه څوک چې وايي په اسلام کې د ځينې معاصرو ستونزو او بعضې قضاياو حل نه شته او يا وايي د بندګانو اړوند ځينې کارونه او افعال شريعت پريښي او اهمال کړي دي، چې نه يې ښکاره دليل او يا نه يې داسې علامه اوکومه نښه شته چې ورباندې دلالت وکړي، نو دا داسې يو ګومان دی چې ګويا څه شيان او ځينې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او يا

---

[240]. النحل ۸۹
[241].المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دین نه دی مکمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځایه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګویا په اسلام کې د حکومت چارې نشته، یا د هغې اړونده احکام پکې لږ دي، یا داچې لومړنی اسلامي دولت او نظام د همغې چاپېریال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنیو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دی، نو دا هم یوه باطله دعوه ده چې شریعت او واقعیت یې په کلکه سره ردوي.

حقیقت دادی کوم شریعت او تګلاره چې د قرآن کریم د نزول په مهال راغلې ده لکه څرنګه چې د همغې چاپېریال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځکه چې اسلامي شریعت د هر ځای او هر وخت لپاره دی او لاربښوونې یې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتیاو په وړاندې هیڅ نیمګړتیا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن کریم د نزول په مهال الله تعالی خپل دین او سپیڅلی شریعت په تدریج سره (د درویشتو کلونو په موده کې) مکمل کړ او د ژوند د بیلابیلو ډګرونو لکه سیاسي، اقتصادي، ټولنیز او نورو لپاره یې لازمې ښوونې وکړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو یوې برخې یا یو جزء ته هم شا کړي او یا یې په مقابل کې ودرېږي داسې دی لکه د ټول شریعت په مقابل کې چې بغاوت کوي.

اسلام داسې یوه عقیده او نظام دی چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظمیوونکی دی او اسلامي شریعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه کړې ده، د هغې اصول، فروع، کلیات او جزئیات یې ټول څېړلي او د هغې اړونده احکام یې معلوم کړي دي.

همدغه نظام لکه څرنګه چې د پخوانیو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دی؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتیا ،له زمانې سره د مسایرت ((روانیدو او لګیدو)) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دی.

۵- د ظلم او زیاتي مخنیوی:

د اسلام سپیڅلي دین هر ډول ظلم او تیرې حرام کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم د حِجّة الوِداع ((رخصتیدو حج)) په خطبې کې داسې وفرمایل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[242]بیشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسی حرام دي لکه ددې ورځې ((لوي اختر)) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي ((مکه مکرمه)) او پدې حرمت والا میاشت ((ذو الحجة)) کې -د اوینا یې څوځله تکرار کړه- بیا یې سر ((مبارک)) را جګ کړ او ویې فرمایل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبلیغ وکړ!

په حدیث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي چې الله تبارك وتعالی فرمایلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[243] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو یو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکریم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمایي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ** ﴿١٨﴾ [244] - په قیامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

---

[242]. متفق علیه
[243]. صحیح مسلم
[244]. غافر ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ [۲۴۵]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)). [۲۴۶] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾)) [۲۴۷] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ

---

[۲۴۵]. الحج ۷۱
[۲۴۶]. صحيح مسلم
[۲۴۷]. النحل ۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه ووېرېږئ بیشکه الله پوهېږي پر هغو کاروونو چې تاسې یې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلي ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د نجیب د حکومت له نسکوریدو وروسته تش په نامه د مجاهدینو حکومت د ګډوډیو په مهال په هېواد کې درغلیو ، چور او چپاول لا زیات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خیانتونه کیږي.

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځير شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر يا پورې د خيانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غړي يې د دنيا په کوز او بر سر کې واوريدل شو!

له حکومت او نظام څه راپديخوا د ولس او رعيت ترمنځ هم بيلابيل ظلمونه او حقوق تلفي جريان لري، کمزوري او ضعيفان د زور او زر لرونکو وګړو د تيريو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنيوی، د مظلومانو مرسته کول او حقداراانو ته يې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زيات اړين دي، او دې کار ته بايد چې لومړيتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[۲۴۹] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۶- مسئوليت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامينولو په برنامه کې دا اړينه ده چې لومړی چارواکي، قاضيان، دحکومتي او غيرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولين له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئوليتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

---

[۲۴۹]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخيل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فی الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولین، قاضیان او مامورین له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئولیت او منصب په امانت کې له خیانت کولو څخه ډډه کولو ته یې اړ کړو، په صدق سره توبه ویستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئولیت ته یې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

الف – د مسئولیت احساس:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[۲۵۰] - له تاسو څخه هر یو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کیږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعیت په هکله پوښتل کیږي)). او فرمایي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[۲۵۱] نشته هیڅ یو بنده چې الله تعالی ورته د رعیت چارې سپارلې وي، او هغه یې د حقونو ساتنه او خیرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خیانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب – د آخرت سزا راپه یادول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[۲۵۲] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموریت) باندې وګماره او بیا له مونږ څخه یوه ستنه او یا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خیانت وي چې دقیامت په ورځ به یې راوړي. او فرمایي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

---

۲۵۰. متفق علیه
۲۵۱. متفق علیه
۲۵۲. صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قیامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګیږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امیر (رئیس دولت) نه زیات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خیانت کوي.

ج- د خائن لپاره بده بیلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چې په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کی ورکوي او یا د پیسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پریږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څیر وي، او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له میلمنو څخه به یې فاجران خبرول او دهغوی رهنمایي به یې کوله.

همدا راز نوموړی عالم امام وايي: ((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر

---

[۲۵۳]. صحيح مسلم

[۲۵٤]. وګوره: لامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

[۲۵۵] -مخکینی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پرېږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالى په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، ليکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج- د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[٢٥٦] اى الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړئ او په تکليف کې يې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووينې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فَرَفَقَ بِهِمْ**) معنی داچې په نرمۍ، ښه وضعيت او شفقت سره يې چلند ورسره

---

[٢٥٦]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شيخ ابن عثيمين رحمه الله د حديث په شرحه کې وايي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم خيرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص يا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه يو چا ته د يوې مدرسې يا ښونځې مديريت ورکړ شي، آن تر دې چې يو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئوليت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿من وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سياق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ويلي دي –معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د – د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)).[۲۵۹] د قيامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَّالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پريکړو، په خپلو کورنيو او په ورسپارل شوو چارو کې يې عدل کاوه. او فرمايي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ**

---

۲۵۷. وګوره: فيض القدير، المناوي، ۲/ ۱۰۶

۲۵۸. وګوره: شرح رياض الصالحين، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[٢٦٠] بيشكه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه وركوونكو څخه دى كوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا وركوي) هغه څه چې ورته يې امر شوى دى مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواكي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت كړي او په بيت المال كې ناوړه تصرفات ونكړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغى كې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال كې ناروا او ناجائزه تصرف دى. او د آخرت سزا يې همغه ده كومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا كولو باندې مرتب كيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[٢٢١] ځينې خلك د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) كې په ناحقه سره تصرف او چلند كوي، نو پوه دې شي چې په قيامت كى به د دوى لپاره اور وي)). او په بل حديث كې ذكر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[٢٢٢] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پكې داخل شي).

هـــ- ځان خادم او اجير ګڼل:

په حكومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه كى چى څوك د كار او وظيفي لپاره وګمارل شي كه هغه لوړپوړى وي او يا ټيټ پوړى، د ټولنې او ولس په وړاندى د دى حيثيت لري چى ګويا د دوى يو خادم دى، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت كې ذكر شوي دي: ((ابومسلم

[٢٦٠]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[٢٦١]. البخاري

[٢٦٢]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسی ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول. معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږدئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا هغه معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۲۳] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنی او ورستنی سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه

---

[۲۲۳] وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟ [۲۶۴]

۷- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**». [۲۶۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر هماغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړې دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ «او غیر منظم» وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وايي به: ای ربه! ای ربه! «دا څیز او هغه څیز.. راکړئ» حال دا چې د

---

[۲٦٤]- د مخکینی مرجع ۲۵ مخ .

[۲٦۵]- **صحیح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمېږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[۲۶۶] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بېرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[۲۶۷] زمونږ په باره کې له الله څخه ووېرېږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بېشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خوري او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړې وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډېر بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

۲۶۶.وګوره: **جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳** .

۲۶۷. وګوره: تعليق اشيخ عبد الفتاح ابو غدة على: رسالة المسترشيدين للحارث المحاسبي، ص ۱۵۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف راپه ياد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل: زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: (إِنَّ وَلِيِّـۧ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)[268] بيشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بيايې وويل: زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ډيره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[269]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف – د هر ډول ظلم پر ضد ريښتينې مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاين قاضيان او څارنوالان، همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[270] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړې دی چې حق يې پيژندلی وي او د هغې برابر يې

---

[268] - الأعراف ۱۹۶

[269] - وګوره: البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳٤ (مكتبة الشاملة).

[270] - رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پېژندلی وي، لیکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل اوانصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دی چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځېدل، په حدیث کې راغلي دی: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه، نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)). [271] او وویرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

ب– د رشوت هره لار بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

[271]. سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هېله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

---

[۲۷۲]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکى عمل دى، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکى په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کى اخلي چې هغه ډير لږ دى، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې داى غواړي او دده حق نه دى.د. رشوت د نفس ټيټوالى دى، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دى، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غدارۍ ملګرى وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوي شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دى، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له ګوابن سره مخ شي.[٢٧٣]

٨- حقوقو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالى له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[٢٧٤] پر چا باندې چې د کوم مسلمان وړور د مظلوميت حق وي له پَت او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا

[٢٧٣]. وګوره: **الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ١٨٨- ١٨٩(موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).**

[٢٧٤]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بیا به په آخرت کې نه دیناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نیک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به یې ورکړل شي او که نیکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)).[۲۷۶] دقیامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (یا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وَقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).[۲۷۷] ایا تاسې پوهیږئ چې نیستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وویل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنیاوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمایل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې یو چا ته به یې کنځلې کړې وي، په یو چا به یې تهمت لګولی وي، د یو چا مال به یې خوړلی وي، د چا وینه به یې توی کړې وي او یو څوک به یې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نیکیو څخه نیکۍ ورکړل شي، او که نیکۍ یې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

---

[۲۷۵]. دهغې زمانې د دوه سیکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دینار یې د درهم په نسبت زیات قیمتي و.

[۲۷۶]. صحیح مسلم

[۲۷۷]- صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی گناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له گناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[۲۷۸]

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانگه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وگرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لگښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنگه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترگو په وړاندې وگرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه گناه پرېښودنه، پر هغې پښیمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راگرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وگوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) يا د کهانت د ګټې، يا د کوډو (جادو) يا دغيب ويلو، يا په باطله سره دم اوتعويذونو کولو له لارې رالويه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پيسې لاس ته راوړي. يا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعيد ورته متوجه دې نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کيدو وروسته دغه لفظ (بيا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو وليدې او واوريدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځليدونکي ښکاريدل، ولس ته په زياترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملياردونه ډالر چې د افغانستان د بيا رغونې او بيا آبادۍ لپاره راغلل، ايا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زياتره برخه د ځينو خاينو وګړو جيبونو ته ولاړه.. او پدې خيانتونو کې بيلابيل اړخونه درګير ؤ، لومړی په خپله بهرنيان او ورپسې ځينې داخلي متعدد وګړي او ما فيايي کړۍ. چې پدې طريقه زموږ په هېواد کې خيانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځيدل، او که د دې ستونزې مخنيوی ونه شي، نو د ناسور په څير لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوې وي. همدارنګه لومړى حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وى، بايد لومړى د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړى کول... يو بنسټيز حل دى، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونى دى.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول, د هغوى د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دى.

۱۰– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱] د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او يقين[۲۸۳] سره شوى و، او وروستني به يې په بخل

---

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني۲/ ۷۱۵).

[۲۸۲]. له دنيا څخه بې رغبتي.

[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکى وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد امید لرلو سره تباه کیږي.او امام مالك رحمه الله ویلي: ((**لن یصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هیڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنیو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساینه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښیګڼې رایجول غواړو، نو باید چې لومړی د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیروي وکړو، دویم د دې امت لومړنیو(صحابه کرامو) او بیا ورپسې د غوره پیړیو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او یقین راتلل بستیز رول لري لکه څرنګه چې یې پدې مخکې نبوي ارشاد کې یادونه شوې، همدارنګه نوموړی نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زیات نژدې تړاو لري.

په حقیقت کې زهد په یقین باندې ودریږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او یقین ولري، نو بیا ورته دنیا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هیڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنیا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنیا له نعمتونو څخه ځان محرومول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکیې) او په سختیو باندې یې عادت کول ؤ، ترڅو دنیا او مال د دین په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د سادګۍ ژوند اختیارول د ایمان له ځانګو څخه یوه ځانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ**)).[۲۸۴] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنايې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((**ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ**

[۲۸۴]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)). [۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-** [۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ-** ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې دانده خلک ورباندې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم. [۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)). [۲۸۸] اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه
[۲۸۶]. مسند احمد
[۲۸۷]. مستدرك الحاكم
[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداری او نیک عملئ کی دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقكُمْ، كَمَا قسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِق مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورځخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلیږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پریږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوچل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لیکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمایلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومٗا مَّدۡحُورٗا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورٗا ﴿١٩﴾)).[290] هرڅوک چې عاجله دنیا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په یې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بیا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بیشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

باید چې یو مسلمان په دنیا کې د مسافر په څیر ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله علیه وسلم زه له اوګو څخه ونیولم راته یې وفرمایل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأَنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنیا کې داسې اوسه لکه مسافر اویا لاروی (په لارې تیریدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ویل: ((**إذا أمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ.**[291] کله چې درباندې بیګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بیګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثینو د دې حدیث په شرحه کې داسې ویلي: دنیا ته میلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګویا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څیزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر یې په پردي وطن کې (د اړتیا په اندازه)

---

[290]. الاسراء ۱۸- ۱۹
[291]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورڅخه اخلي. او مه پکې زیات مشغولیږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې یو مسافر یې او بیرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنیږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم په پوزکي (بوریا) باندې ویده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې یې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وویل: ای د الله پیغمبره! یو نرم فرش به درته هوارو، نو ویې فرمایل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنیا سره څه کار دی، نه یم زه په دنیا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د یوې ونې سیورې کې کیني بیا ولاړ شي او هغه پریږدي.

علي کرم الله وجهه ویلي: ((**ارْتَحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنیا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱- د نیکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تیکنالوژئ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل، له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول

---

[۲۹۲].ریاض الصالحین، للنووي، ص ۱۸۷
[۲۹۳].**جامع الترمذي**
[۲۹۴]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوي چې بايد اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د يرغلګرو مقابله کوي، بايد چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغرياتو(دوکه کوونکو) شيانو په وړاندې، يو مسلمان د آخرت هميشنۍ ژوند را په ياد کړي، هميش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو يوازې همدا د دنيا ژوند نه دی اونه يوازې د دنيا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساينه ويل کيږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معيار دی، الله تعالی فرمايي: ((يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾)). [۲۹۵] هغو (کافران) د دنيا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهيږي او په حقيقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غوليدلي خلک او يا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان يو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لويديځوال د اخلاقي زوړتيا په وجه پداسې عذاب کې راګير دی چې زمونږ فقر او نيستي ورسره هيڅ پرتله کيدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ايډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځيدلې ده، هلته کورنۍ نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پريشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله يې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځينې کافرانو ته دنياوي وسايل پراخه کړي، او ژوند زيات وسايل يې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

[۲۹۵] - الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزيات کړي، نو د آخرت له هغو هميشنيو نعمتونو سره نه برابريږي چې الله تعالی يې له خپلو مومنو او پرهيزګارو بندګانو سره وعده کړې ده.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفٗا مِّن فِضَّةٖ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبٗا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخۡرُفٗاۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[296] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک يوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپينو زرو، او زينه پايي هم له سپينو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپينو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکيه کولی. او د سرو زرو ښېزونه او نور د زينت شيان به مو هم ورکړي وای (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بيا هم دغه ټول د دنياوي پاتې کيدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهيزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نه لري.اوکه ارزښت يې درلودلای، نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ

---

[296]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنیا د ماشي د وزر برابر (قیمتي) وای، نو کافر ته به یې ورڅخه یو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

باید پدې پوه شو چې د دنیا ظاهري ښکلا، دنیا وي وسائل او پراخي د انسان د نیکمرغۍ او خوشحالی یواځینی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زیاتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د یو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي: ((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په یقیني توګه کامیاب دی هغه څوک چې د اسلام پر دین باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی یې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتیا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[۳۰۰] بیشکه د الله په ذکر او یاد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کیږي

د دې دریو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس یوځای شي، نو بیایې لرونکی پوره خوشحاله او نیکمرغه و ګرځي، او د (حیاة طیبة - سپیځلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی یې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې يادونه کړې ده ﴿مَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝٩٧ ﴾.[۳۰۱] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلې او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وايو: زموږ دا څېړنه يو بشري کوښښ دی چې له نيمګړتياو به خالي نه وي، نو د ليکنې کره والی او مثبت ټکي يې د الله تعالی په توفيق او مرسته ترسره شوي، او کومه نيګړتيا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه يې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارِك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نېټه: ۱ اسد, کال ۱۳۹۹ لمريز

[۳۰۱]. النحل ۹۷

[۳۰۲]. وګوره: تفسير کابلی ۱/۱۵۷۵

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library